

การกำกับภาพยนตร์สารคดี

เรื่องสิทธิอีสาน

SIM ISSAN : THE DIRECTING OF DOCUMENTARY FILM

นายพิชญะ ทนันชัยบุตร
Mr. PICHAYA THANACHAIBUT

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต

ภาควิชาศิลปะการออกแบบ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ปีการศึกษา 2540

เลขหมู่.....
เลขทะเบียน..... 31173
วัน, เดือน, ปี 22 ธ.ค. 2541

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การกำกับภาพยนตร์สารคดี

เรื่องสมิอีสาน

SIM ISSAN : THE DIRECTING OF DOCUMENTARY FILM

นายพิชยะ ทนัชนับุตร

Mr. PICHAYA THANACHAIBUT

[Handwritten signature]

วันที่ 8 มิ.ย. 41

อาจารย์ที่ปรึกษา : รวีศักดิ์ รักใหม่

[Handwritten signature]

วันที่ 19 มิ.ย. 41

หัวหน้าภาควิชาศิลปะ : ผ.ศ. รักसानต์ วิวัฒน์สินอุดม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หัวข้อโครงการ

การกำกับภาพยนตร์สารคดีเรื่อง สิมอีสาน

เบื้องหลังความเป็นมา

ภาพยนตร์สารคดีเป็นรูปแบบหนึ่งของการนำเสนอเรื่องราวบนแผ่นฟิล์มนอกเหนือไปจากภาพยนตร์บันเทิงและอนิเมชัน ความเป็นเอกลักษณ์ที่หน้าสนใจของภาพยนตร์สารคดีที่แตกต่างไปจากภาพยนตร์ในรูปแบบอื่น คือ เป็นภาพยนตร์ที่เกี่ยวกับเรื่องจริงหรือมีพื้นฐานมาจากความจริง โดยไม่อาศัยศิลปการแสดงเป็นหลัก

ดังนั้นจุดเด่นของภาพยนตร์สารคดีคือเนื้อหาที่สร้างจากเรื่องจริง ผู้ชมมีความสนใจอยู่แล้ว แต่หากเรื่องราวที่สื่อออกไป ไม่สามารถสื่อความหมายได้ชัดเจน คำเนิ่นเรื่องไม่น่าสนใจ จะทำให้ผู้ชมเบื่อหน่ายสับสนและเลิกสนใจในที่สุด ดังนั้นองค์ประกอบรวมทั้งหมดในภาพยนตร์สารคดีจึงมีความสำคัญทั้งสิ้น จึงเป็นหน้าที่ของ ผู้กำกับภาพยนตร์สารคดีจะต้องคอยควบคุมให้เรื่องราวที่น่าสนใจออกไป อยู่ในประเด็นที่ตั้งไว้และน่าสนใจ

สิมคือ โบสถ์หรืออุโบสถ์ในศาสนาพุทธที่สร้างขึ้นโดยมีเอกลักษณ์ของอีสานเอง โดยเฉพาะลักษณะเด่นของสิม คือความเรียบง่าย ผู้สมถะพอควร การสั่งสอนที่แฝงคติธรรม โดยใช้ลักษณะสถาปัตยกรรมท้องถิ่น อันสะท้อนถึงวิถีชีวิตของชาวอีสาน แต่ในปัจจุบันสิ่งต่างๆล้วนปรับเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วตามกาลเวลา สิมก็ไม่ใช้ข่อยกเว้น ส่งผลให้สิมถูกทำลายลงมีการรับเอาแบบจากภาคกลางมาสร้างใหม่ โดยมิได้ปรับเข้ากับเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ส่งผลให้สูญเสียภูมิปัญญาท้องถิ่นไปอย่างน่าเสียดาย

ลักษณะแนวของโครงการ

โครงการศึกษาการกำกับภาพยนตร์สารคดีเรื่อง สิมอีสาน

คำจำกัดความโครงการ

โครงการศึกษาการกำกับภาพยนตร์สารคดีเรื่อง สิมอีสาน

ขอบเขตของโครงการ

เป็นภาพยนตร์สารคดีขนาดสั้น ถ่ายทำด้วย V.D.O. ระบบ U-MATIC จำนวนหนึ่ง เรื่องความยาวไม่เกิน 15 นาที

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เป้าหมายหลักของโครงการ

1. ศึกษาการกำกับภาพยนตร์สารคดี
2. ศึกษาขั้นตอนและกระบวนการผลิตภาพยนตร์สารคดี
3. สามารถถ่ายทอดเนื้อหาที่เป็นวิชาการ มาเป็นภาพยนตร์ที่ชัดเจน
4. นำเสนอเรื่องราวของสิ่งมีชีวิตที่กำลังถูกทำลาย เพื่อก่อให้เกิดความรู้สึกรัก และเห็นคุณค่าในศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

แนวทางบรรลุเป้าหมาย

1. ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการกำกับภาพยนตร์ในรูปแบบของภาพยนตร์สารคดี
2. ศึกษาข้อมูลทั้งหมดเพื่อนำมาสรุป เพื่อกำหนดประเด็นหลัก นำมาทำเป็นบทภาพยนตร์
3. ถ่ายทำตามขั้นตอน จนเสร็จสมบูรณ์

แหล่งข้อมูล

1. หนังสือและเอกสารเกี่ยวกับ
  - การกำกับภาพยนตร์
  - ภาพยนตร์สารคดี การผลิตสารคดี การเขียนบทสารคดี
  - ศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมอีสาน
2. สัมภาษณ์ นักวิชาการ ชาวบ้าน ที่เกี่ยวข้อง
3. จากสื่อต่างๆ เช่น วิดีโอ ภาพยนตร์ ข่าว ฯลฯ

ชื่อโครงการวิทยานิพนธ์

การกำกับภาพยนตร์สารคดีเรื่องสมิ้อีสาน

SIM ISSAN : THE DIRECTING OF DOCUMENTARY FILM

ชื่อ

นายพิชณะ ทนันทชัยบุตร

สาขาวิชา

ภาพยนตร์และวีดีโอ

ภาควิชา

นิเทศศิลป์

คณะ

สถาปัตยกรรมศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษา

อ. รวีศักดิ์ รักใหม่

ปีการศึกษา

2540

บทคัดย่อ

ภาพยนตร์สารคดีเป็นภาพยนตร์ที่นำเสนอเรื่องราวที่เป็นจริงในสังคมโดยไม่มี การปรุงแต่ง ให้ผิดไปจากข้อเท็จจริง เป็นการเสนออย่างตรงไปตรงมาที่สุด

ภาพยนตร์สารคดีเรื่องสมิ้อีสาน เป็นการสะท้อนถึงการปฏิบัติต่อ โบราณสถานพื้นบ้านของ ลูกหลานผู้ที่สร้างขึ้นมา โดยก่อให้เกิดปัญหาต่างๆเกิดข้อขัดแย้งระหว่างหลายฝ่ายโดยมุ่งหวังให้ เกิดการเอาใจใส่ ในศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้มากและถูกต้องยิ่งขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณบุคคลต่างๆที่มีส่วนช่วยเหลือ ให้วิทยานิพนธ์ของข้าพเจ้าสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี หากปราศจากความช่วยเหลือเหล่านี้ โครงการนี้ไม่สามารถเกิดขึ้นได้แน่นอน

ขอขอบคุณ

อาจารย์วิศักดิ์ รักใหม่

อาจารย์วิโรฒ ศรีสุโร

พระอธิการวสันต์ มหาบุญโญ

นายหนู ชาญวิรัตน์

และ คณะกรรมการตรวจวิทยานิพนธ์

ทุกท่านที่ให้คำแนะนำในการปรับปรุงและให้โอกาสแก้ไขผลงาน

นอกจากนี้ยังมีชาวบ้านสาวะถี ที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ตลอดจนเพื่อนๆและน้องๆ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ทุกคนที่เป็นกำลังใจในการทำงาน และที่สำคัญที่สุดได้แก่ครอบครัวที่คอยสนับสนุนทุกสิ่งทุกอย่างไปได้ด้วยดี

ขอขอบพระคุณมา ณ ที่นี้

พิชญา ทนันทชัยบุตร

มีนาคม 2541

คำนำ

โครงการผลิตภาพยนตร์สารคดีขนาดสั้นเรื่อง สิมอีสาน เป็นสารคดีที่กล่าวถึงการปฏิบัติต่อสิมอันเป็นโบราณสถานพื้นบ้านของชุมชนหนึ่ง ซึ่งเป็นตัวแทนในการพยายามจัดการกับโบราณสถานอันมีค่าของของคน โดยนำเสนอข้อเท็จจริงตามแนวทางของภาพยนตร์สารคดี

จากการศึกษาโครงการนี้ทำให้ข้าพเจ้าได้รับประโยชน์ในการทำงานตามขั้นตอนต่างๆเป็นอย่างดี และข้าพเจ้าหวังเป็นอย่างยิ่งว่าโครงการนี้จะจักเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจต่อไป

นายพิชณะ ทนันทชัยบุตร

มีนาคม 2541

สารบัญ

หัวข้อโครงการ	ก
บทคัดย่อ	ค
กิตติกรรมประกาศ	ง
คำนำ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญภาพ	ซ
บทที่ 1 สิมอีสาน	1
ลักษณะของสิมอีสาน	1
บทที่ 2 ภาพยนตร์สารคดี	3
ภาพยนตร์ที่มีเนื้อหามาจากเรื่องจริง	3
คำจำกัดความภาพยนตร์สารคดี	5
บทที่ 3 การกำกับภาพยนตร์สารคดี	10
ผู้กำกับภาพยนตร์	10
หน้าที่ของผู้กำกับ	13
บทที่ 4 การเขียนบทภาพยนตร์	16
จุดเริ่มการเขียนบท	16
ขั้นตอนการหาข้อมูลเพื่อเขียนบทภาพยนตร์	17
บทภาพยนตร์	18
บทที่ 5 ขั้นตอนการทำงาน	40
ขั้นตอนการเตรียมการถ่ายทำ(Pre Production)	40

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- การเตรียมสถานที่	40
- การจัดแสง	40
- การสัมภาษณ์	40
- การค้นหาภาพเก่า	40
ขั้นตอนการถ่ายทำ(Production)	41
ขั้นตอนการตัดต่อ(Post Production)	43
- ลักษณะแนวทางการตัดต่อ	43
- ปัญหาในการตัดต่อ	43
บทที่ 6 สรุป	44
ปัญหาในการทำงานและแนวทางแก้ไข	44

ภาคผนวก

สารบัญสภาพ

การจัดฉาก ถ่ายทำบุญเพลส	41
การจัดฉากเพื่อการถ่ายทำ	42
การถ่ายทำลวดลาย	42

บทที่ 1

ลิมอีสถาน

ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านของอีสาน ที่นับว่าสำคัญที่สุดแขนงหนึ่งก็คือ สถาปัตยกรรม ซึ่งเป็นผลงานของช่างพื้นบ้านที่สามารถมองเห็นเป็นรูปธรรมได้ชัดเจนในสภาพ 3 มิติ และยังประโยชน์ใช้สอยให้เกิดได้ด้วยนานับประการ ตั้งแต่ เถียงนา, ดวบ, เล้าข้าว, เรือนเหย้า, เรือนอยู่อาศัย ไปจนกระทั่ง ศาลาการทั้งหลาย เช่น ลิมหรือโบสถ์, วิหาร, หอแจกหรือศาลาการเปรียญ, หอไตร, หอกลอง-หอรฆังและหอโปง ตลอดจน ชาติที่บรรจุกะดุกสามัญชน ไปจนถึง พระธาตุ อันประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ เป็นต้น

การคลี่คลายในเชิงช่างทางสัดส่วน, ทรวดทรง, งานตกแต่งเพื่อความสวยงาม, การเลือกใช้วัสดุในท้องถิ่น และตลอดทั้งการเลือกใช้โครงสร้างที่เหมาะสมนั้น นับเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านอีสาน ที่มีอายุมาอย่างยาวนาน โบราณได้แก่วิทยาอย่างชาญฉลาดและพอเหมาะพอดีถูกต้องตรงตามประโยชน์ของการใช้สอยอย่างแท้จริง ด้วยเวลานับเนื่องยาวนาน สั่งสอนสืบต่อกันเป็นทอดๆ มิขาดสาย จนกลายเป็นงานสถาปัตยกรรมที่มี รูปแบบ ค่อนข้างลงตัว กอปรด้วย เนื้อหา ที่สามารถตอบสนองประโยชน์ได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ พร้อมกันนี้ก็ก่อให้เกิดเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมพื้นบ้านอีสานโดยไม่รู้ตัว ซึ่งพอจะสรุปคุณค่าลงได้ใน 3 หัวข้อ ดังนี้ 1. คำรความเรียบง่าย-หนักแน่น-มีพลัง (ด้านรูปแบบ = FORMS)

2. ตั้งอยู่บนความสมถะ (ด้านการตกแต่ง = ORNAMENTS)

3. สื่อทักษะแห่งความจริงใจ (ด้านการออกแบบ = DESIGN and DETAIL)

นับเป็นสื่อทางรูปธรรมที่แสดงออกของสถาปนิกพื้นบ้านอีสาน ได้อย่างเต็มที่และถูกต้องต้องแท้ เพราะทั้ง 3 หัวข้อนั้น คือ วิถีแห่งการดำรงชีพของผู้คนบนที่ราบสูง โดยแท้จริง

อย่างไรก็ตาม สถาปัตยกรรมพื้นบ้านอีสาน ย่อมแปรเปลี่ยนไปตามสภาพภูมิประเทศอันกว้างใหญ่ เราอาจแบ่งเป็นอีสานส่วนเหนือ, ส่วนกลาง และส่วนใต้ อย่างสังเขป ศิลปวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนนั้นถือได้ว่าเป็นอิทธิพลโดยตรงต่องานสถาปัตยกรรมไม่ว่าในสภาพใด จึงพอจะกำหนดความสำคัญของสภาพแวดล้อมต่องานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นอีสานได้ ดังนี้

- ก. อิทธิพลทางสภาพภูมิอากาศ
- ข. อิทธิพลทางความเชื่อ
- ค. อิทธิพลทางสังคมและเผ่าพันธุ์
- ง. อิทธิพลทางวัสดุในท้องถิ่น
- จ. อิทธิพลทางเศรษฐกิจในแต่ละชุมชน

สิมอีสาน นับเป็นอาคารในเขตพุทธาวาสที่สำคัญที่สุด หากวัดนั้นไม่มี “พระธาตุ” เป็นองค์ประธานของวัด สิม ในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นเขตวิสุคามสีมา ซึ่งได้ผูกพัทธสีมาถูกต้องตามพระวินัยบัญญัติ พระสงฆ์ใช้ประกอบสังฆกรรมได้ ชาวอีสานในสมัยก่อนนิยมบรรพชาอุปสมบทในวัยเด็ก เพื่อจะได้มีเวลาศึกษาเล่าเรียนทั้งภาษาไทยและบาลี เมื่อถึงวัยอันควรก็จัดอุปสมบทเป็นพระสงฆ์ ส่งเสริมให้เรียนพระปริยัติธรรมสูงยิ่งขึ้นไป ตลอดถึงให้เดินทางเข้าไปศึกษาในเมืองหลวง

สถาปัตยกรรมที่เรียกว่า “สิม” นี้ นับเป็นการรวมภูมิปัญญาเชิงช่างของสถาปนิกพื้นบ้านอีสานไว้ครบถ้วน จากการศึกษาวิเคราะห์รูปแบบแล้ว ปรากฏว่ามีหลากหลายรูปแบบ มีทั้งแบบพื้นบ้านบริสุทธิ์, แบบประยุกต์จากช่างรุ่นหลัง แบบอิทธิพลจากช่างญวน และตลอดถึงแบบอิทธิพลจากช่างทางกรุงเทพฯ เป็นที่สุด

บทที่ 2

ภาพยนตร์สารคดี

ภาพยนตร์ที่มีเนื้อหาเป็นจริง¹

ภาพยนตร์มีภาษาและไวยากรณ์เป็นของตนเองเช่นเดียวกับภาษาหนังสือ ในการแต่งหนังสือหรือการสื่อความหมายด้วยภาษาหนังสือนั้น ผู้แต่งจะใช้ถ้อยคำมาเรียงกันเข้าเป็นประโยคยาวบ้าง สั้นบ้างตามความเหมาะสม ส่วนภาพยนตร์นั้น ผู้สร้างหรือผู้สื่อความด้วยภาพยนตร์จะนำภาพแต่ละภาพที่เรียกว่าเฟรม (frame) มาเรียงเข้าด้วยกันพร้อมทั้งตกแต่งด้วยเสียงประกอบอื่นๆ ให้เกิดความงาม ให้เกิดความประทับใจของผู้ชม ภาพยนตร์ที่มีผู้ผลิตขึ้นมาเพื่อประโยชน์ในการสื่อสารนี้ หากจะแบ่งประเภทแล้ว สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ ด้วยกันคือ

ประเภทที่ 1

ประเภทที่ 1 ได้แก่ ภาพยนตร์ที่สร้างขึ้นจากเรื่องที่เป็นจริง มีเนื้อหาสาระที่เป็นจริงตามสภาพของเรื่องนั้นๆ ภาพยนตร์ประเภทนี้มีหลายรูปแบบด้วยกัน ได้แก่

1. ภาพยนตร์ข่าว (newsreel) ภาพยนตร์ข่าวเป็นภาพยนตร์ที่บันทึกภาพเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นจริงๆ เช่น ภูเขาไฟระเบิด แผ่นดินไหว น้ำท่วม ไฟไหม้ป่าหรือไหม้บ้านเรือน การประชุมทางการเมือง การเคลื่อนไหวทางเศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนเหตุการณ์ทางวัฒนธรรมหรือประเพณีอันดีงามของแต่ละท้องถิ่น เช่น งานบุญบั้งไฟจังหวัดยโสธร งานแห่เทียนพรรษาที่จังหวัดอุบลราชธานี งานชักพระที่จังหวัดนครศรีธรรมราช งานบุปผชาติที่เชียงใหม่ เป็นต้น ภาพยนตร์ประเภทข่าวนี้จะเสนอเพียงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเท่านั้น ว่าอะไร เกิดขึ้นที่ไหนอย่างไร เมื่อใด เราในฐานะผู้รับสาร จะได้ทราบข่าวคราวความเป็นไปในโลกนี้ด้วยภาพยนตร์ข่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่การสื่อสารเจริญก้าวหน้าเช่นทุกวันนี้ ชีวิตประจำวันของเราจะขาดเสียจากข่าวสารมิได้เลย

¹ สุรพล เกียรติวัฒนา และ พรสิทธิ์ พัฒนานุรักษ์ "ประเภทของภาพยนตร์", การสร้างสรรค์และผลิตภาพยนตร์เบื้องต้น หน้าที่ 1-8 คณะกรรมการกลุ่มผลิตชุดวิชาการสร้างสรรค์และผลิตภาพยนตร์เบื้องต้น(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 2530) หน้า 62-66

2. ภาพยนตร์สารคดี (documentary films) ภาพยนตร์ชนิดนี้จะมีรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องที่ทำมานั้นมากขึ้นกว่าภาพยนตร์ข่าว มีรายละเอียดต่างๆ มากกว่า เช่น ภาพยนตร์เกี่ยวกับภูเขาไฟระเบิดนั้นจะมีรายละเอียดไปถึงโครงสร้างของโลกเราทีเดียว ว่าได้โลกเรานี้มีโครงสร้างเป็นอย่างไร มีความร้อนอยู่อย่างไร มีการระเบิดอย่างไร ภาพยนตร์ประเภทนี้ต้องแสดงรายละเอียดที่เราเองไม่เห็นให้เราเห็นได้ด้วยการวาดภาพ ให้เราเห็นทั้ง แนวตั้ง แนวนอน แนววาง เมื่อเรดูภาพยนตร์ชนิดนี้แล้ว จะเข้าใจทันทีว่าภูเขาไฟระเบิดได้ยังไงไร ซึ่งแตกต่างจากภาพยนตร์ข่าวเพราะจะรายงานเฉพาะตอนที่ภูเขาไฟระเบิดเท่านั้น ในทำนองเดียวกัน ภาพยนตร์สารคดีเกี่ยวกับงานบุญบั้งไฟ จะต้องมียะเอียดเกี่ยวกับเรื่องนี้มากมาย เริ่มด้วยความเชื่อถือของชาวเมืองยโสธร การเตรียมการ การเสียดสละกำลังกายกำลังใจ กำลังทรัพย์เพื่อพากันสร้างบั้งไฟชนิดต่างๆ ภาพยนตร์สารคดีจะบันทึกรายละเอียดทั้งหมด ทั้งจากหลังและฉากหน้า ทุกแง่มุมตลอดจนอารมณ์ของผู้เกี่ยวข้องกับงานนี้ทั้งหมด เมื่อเราในฐานะ “ผู้รับสาร” ได้ชมภาพยนตร์เรื่องนี้แล้ว จะเข้าใจได้ว่างานบุญบั้งไฟมีความหมายต่อชาวยโสธรอย่างไร เป็นต้น
3. ภาพยนตร์การศึกษา (education film) ภาพยนตร์การศึกษา มีลักษณะคล้ายๆ กับภาพยนตร์สารคดีทั่วไป แต่อาจจะออกแบบเฉพาะขึ้นมาเพื่อให้เหมาะกับกลุ่มที่จะใช้ภาพยนตรนั้นๆ ภาพยนตร์ศึกษานี้มีบทบาทมานานแล้วตั้งแต่สมัยที่นายโรมัส เอ็ดสัน ได้ผลิตภาพยนตร์ 2 เรื่อง ชื่อว่า “แมลงหิว” (The Houseflies) และเรื่อง “กบ” (The Frog) แม้ว่าภาพยนตร์เรื่องแรกๆ เป็นภาพยนตร์เงียบก็ตาม แต่นักการศึกษาได้นำภาพยนตรนั้นมาใช้ในการศึกษา ผลปรากฏว่าภาพยนตร์สองเรื่องนั้นได้ทำให้ผู้เรียนสนใจการเรียนมากขึ้นทีเดียว ทั้งนี้ เนื่องจากว่าในกระบวนการเรียนรู้นั้น คนเราจะเรียนรู้ได้ดีที่สุดถ้าการเรียนนั้นเกิดจากประสบการณ์ตรง แต่ก็เป็นการยากและสิ้นเปลืองมากที่จะให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงในวิชาภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ หรือวิชาอื่นๆ แต่ภาพยนตร์สามารถจำลองประสบการณ์ตรงอันนั้นมาไว้ในห้องเรียนได้อย่างน่าสนใจและเป็นจริงเป็นจัง นั่นก็ย่อมหมายความว่า ภาพยนตร์การศึกษาสามารถย่อโลกทั้งโลกมาไว้ในห้องเรียนได้ตามเวลาที่ดัด การจะเรียน และภาพยนตร์ยังเป็น “ภาษาสากล” ที่ทุกคนดูแล้วจะเข้าใจได้ตรงกันอีกด้วย

คำจำกัดความของภาพยนตร์สารคดี

คำว่า “สารคดี” (Documentary) ถูกนำมาใช้เป็นครั้งแรกในการอธิบายภาพยนตร์เรื่อง “โมอะน่า” (Moana) ซึ่งเป็นผลงานการสร้างภาพยนตร์ เรื่องที่สองของโรเบิร์ต ฟลาเฮอร์ตี้ (Robert Flaherty) ในปี 1926 โดย จอห์น เกรียสัน (John Grierson) นักวิชาการชาวอังกฤษผู้เขียนทฤษฎีและบทวิจารณ์ภาพยนตร์ ที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมภาพยนตร์ที่สำคัญผู้หนึ่ง จอห์น เกรียสัน ได้เขียนวิจารณ์ภาพยนตร์เรื่อง “โมอะน่า” ใน The Movie goer ของ New York Sun ว่าเป็นภาพยนตร์ที่ถ่ายทอดให้เห็นขนบธรรมเนียมประเพณีและชีวิตความเป็นอยู่ของเด็กหนุ่มชาวโปลินีเซียน และมีคุณค่าในทางสารคดี (has documentary Value) ซึ่งในช่วงต่อมาเกรียสันได้เน้นและเลือกใช้คำว่า “สารคดี” เพื่ออธิบายถึงลักษณะและประเภทของภาพยนตร์ที่มีการวิจารณ์และแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าในทางสังคมและการเมืองตลอดมา

จอห์น เกรียสัน ได้ให้คำจำกัดความเกี่ยวกับภาพยนตร์สารคดีว่า เป็นการสร้างสรรค์ที่ถ่ายทอดมาจากความเป็นจริง (Creative treatment of actuality) เกรียสันต้องการอธิบายว่าภาพยนตร์สารคดีนั้น ควรจะเป็นภาพยนตร์ที่สร้างขึ้นจากเรื่องจริง ไม่ใช่เรื่องราวที่เขียนขึ้นมาแบบ นวนิยาย ควรเป็นเรื่องที่ผูกพันกับเหตุการณ์และบุคคลจริงโดยไม่มีการแสดง นอกจากนั้นภาพยนตร์สารคดีจะต้องเป็นผลงานที่มีลักษณะการสร้างสรรค์ เช่นเดียวกับงานศิลปะแขนงอื่น ๆ อีกด้วย ผู้สร้างภาพยนตร์จะต้องถ่ายทอดเรื่องราวที่สร้างจากความเป็นจริงในเชิงสร้างสรรค์ ไม่ใช่เป็นการลอกเลียนแบบจากความเป็นจริง โดยไม่มีการตกแต่ง สำหรับเกรียสันแล้ว ว่า “สารคดี” ฟังดูเหมาะสมก็จริงแต่ก็ยังคงเป็นคำที่ดูออกจะเป็น (clumsy) อยู่สักหน่อย

ภาพยนตร์สารคดีนั้นเป็นคำที่รู้จักและคุ้นเคยกันอย่างแพร่หลาย แต่ชื่อและภาพยนตร์ได้ถูกนำมาใช้กันอย่างผิด ๆ คำว่า “ภาพยนตร์สารคดี” ถูกนำมาใช้เรียก ภาพยนตร์ประเภทต่าง ๆ เกือบจะทั้งหมด ตั้งแต่ภาพยนตร์ข่าวไปจนถึงภาพยนตร์ที่ใช้ประกอบการเรียนการสอน (Instruction film) หรือแม้กระทั่งภาพยนตร์ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว ภาพยนตร์สำหรับครอบครัวรวมทั้งรายการพิเศษต่าง ๆ สำหรับฉายทางโทรทัศน์ ความหมายของ

ภาพยนตร์สารคดีถูกขยายความกว้างออกไปโดยกลุ่มผู้สร้างหลายกลุ่ม ที่ให้ความสนใจในเรื่องรูปแบบและขบวนการทางความคิดใหม่ ๆ รวมทั้งผู้สร้างบางคนที่มีเป้าหมายเป็นพิเศษ และแม้กระทั่งนักวิชาการและนักวิจารณ์ทั้งหลาย ก็ทำให้ความหมายของภาพยนตร์สารคดีขยายความกว้างออกไปและเกิดความสับสนขึ้น ดังนั้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดีและเพื่อศึกษาถึงเรื่องนี้โดยเฉพาะ จึงจำเป็นที่จะต้องเข้าใจถึงคำจำกัดความ ความหมาย และเจาะลึกลงไปถึงส่วนที่เป็นแก่นแท้จริง ภาพยนตร์สารคดี ที่สำคัญที่สุดคือสามารถระบุลงไปให้แน่ชัดได้ว่า ภาพยนตร์สารคตินั้น เป็นประเภทหนึ่งของภาพยนตร์ที่สร้างขึ้นจากเรื่องจริง ไม่ใช่จากเรื่องแต่งหรือนิยายเรียงร้อย ริชาร์ด เอ็ม บาร์แซม (Richard M. Barsam) ได้เคยเขียนหนังสือ (Nonfiction Film) ไว้ดังนี้ “ภาพยนตร์สารคดีทั้งหมดถือได้ว่าเป็นภาพยนตร์ที่สร้างขึ้นจากเรื่องจริง แต่ไม่ใช่ว่าภาพยนตร์ที่สร้างขึ้นจากเรื่องจริงทั้งหมดจะเป็นภาพยนตร์สารคดี” (All documentaries are nonfiction films, but not all nonfiction films are documentaries)

พอล โรธา (Paul Rotha) นักเขียน , นักวิชาการและนักสร้างภาพยนตร์ซึ่งได้ทำงานร่วมกับ จอห์น เกยสัน ในการบุกเบิกและพัฒนาภาพยนตร์สารคดีของอังกฤษ มาตลอดได้ให้คำจำกัดความไว้ดังนี้ “ภาพยนตร์สารคดี คือ เรื่องราวของความจริงจากเหตุการณ์ปัจจุบัน ซึ่งแสดงออกในลักษณะที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับสังคมมนุษย์ (Contemporary fact and event expressed in relation to human associations) โรธาเห็นด้วยกับเกรียสันที่ว่าภาพยนตร์สารคดีจะต้องสร้างขึ้นจากเรื่องจริง และควรเป็นเรื่องราวที่สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาของสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เป็นเหตุการณ์จริงที่ผู้สร้างรู้สึกหรือรับรู้ได้ โรธา หมายความว่าเรื่องราวของอดีตที่ผ่านมานั้น ไม่สู้จะเหมาะสมในการนำมาสร้างเป็นภาพยนตร์สารคดี นอกจากนั้นภาพยนตร์จะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับสังคมมนุษย์ด้วย

ดังนั้นคำถามอื่น ๆ จึงติดตามมาว่า ภาพยนตร์ที่เกี่ยวกับชีวิตสัตว์ต่าง ๆ ที่สร้างกันอย่างมากมายนั้น โรธา มีความเห็นว่าเป็นภาพยนตร์สารคดีหรือไม่

ถ้าตีความหมายของโรธา แล้ว ภาพยนตร์ที่เกี่ยวกับชีวิตสัตว์โลกจะต้องสร้างให้มีความเกี่ยวพันหรือสัมพันธ์กับมนุษย์ เช่น ชีวิตของสัตว์ที่อาศัยอยู่ในทะเลทรายปลาที่

อาศัยอยู่ในทะเล โดยเกี่ยวพันกับมนุษย์ในแง่ที่ว่าเป็นการศึกษาถึงธรรมชาติของสัตว์ต่าง ๆ เหล่านี้ เพื่อการดำรงชีวิตอยู่เพื่อการแสวงหาอาหารอันเป็นประโยชน์ต่อชีวิตมนุษย์ เป็นต้น

วิลลาร์ด แวนไดค์ (Willard Van Dyke) ผู้สร้างภาพยนตร์ชาวอเมริกัน ซึ่งได้บุกเบิกงานสร้างภาพยนตร์สารคดีในยุคเริ่มต้น และเป็นผู้อำนวยการหน่วยภาพยนตร์ในพิพิธภัณฑ์ศิลปะสมัยใหม่ที่กรุงนิวยอร์ก (Museum of Modern Art, N.Y; N.Y.) ได้ให้คำจำกัดความของภาพยนตร์สารคดีไว้ว่า “เป็นภาพยนตร์ซึ่ง ตามปกติ โดยเฉพาะไม่ใช่ภาพยนตร์ที่สร้างขึ้นจากเรื่องแต่ง จะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความขัดแย้ง และเรื่องราวดังกล่าวจะต้องให้ผลทางความคิด ทางการเมืองและทางเศรษฐกิจ” (A film, usually nonfiction, in which the elements of dramatic conflict are provides by ideas and political or economic forces) ความคิดของแวนไดค์นั้นภาพยนตร์ สารคดีควรมีรูปแบบของการโฆษณาชวนเชื่อผสมอยู่ ภาพยนตร์ควรที่จะสามารถโน้มน้าวความคิดของผู้ชมได้ นอกจากนั้นภาพยนตร์ยังต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความขัดแย้งหรือปัญหาต่าง ๆ อีกด้วย ดังนั้น ตามความคิดของเขาแล้วการสร้างภาพยนตร์ตามที่นิยมสร้างกันอย่างมากในประเทศไทย เช่น การนำชมวัดวาอารามต่าง ๆ การท่องเที่ยวไปเรื่อย ๆ ดังเช่นชุดสองทางรถไฟนั้นไม่สู้เหมาะสมนัก นอกจากว่าภาพยนตร์ที่นำเข้าไปเที่ยวในวัดนั้นมีเป้าหมายที่จะพูดถึงปัญหาหรือที่มาของความขัดแย้งต่าง ๆ เช่น ปัญหาการอนุรักษ์พุทธศาสนา หรือ ผลงานศิลปะที่มีคุณค่าสมควรแก่การศึกษาเพื่อทำนุบำรุงให้คงสภาพเดิม ปัญหาที่เกิดจากภัยพิบัติต่าง ๆ เช่น ดินฟ้าอากาศ ลม ฝน ซึ่งเป็นตัวการสำคัญในการทำลายศิลปะที่อยู่ตามอุโบสถและวัดวาอารามต่าง ๆ อันได้แก่กิจกรรมฝาผนังอันล้ำค่า เป็นต้น ฉะนั้น ตามความคิดเห็นของแวนไดค์แล้ว ภาพยนตร์ที่พาชมวัดเพียงอย่างเดียว จะไม่ให้ผลทางความคิดและไม่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการแสดงออกทางความคิดที่ดีพอ เพราะไม่มีประเด็นที่น่าสนใจพอที่จะสร้างแรงบันดาลใจแก่ผู้ชมภาพยนตร์ได้

เรมอนด์ สปอตติสวู้ด (Raymond Spottiswood) นักวิชาการและผู้เขียนทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์เกี่ยวกับภาพยนตร์ ได้ให้ความเห็นว่า “ภาพยนตร์ที่จะเป็นภาพยนตร์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารคดีได้นั้น ควรอยู่ที่เนื้อหาและวิธีการของภาพยนตร์ ที่สามารถถ่ายทอดควรแสดง จากชีวิตจริง ซึ่งมนุษย์มีความสัมพันธ์อยู่กับองค์กรต่าง ๆ ของชีวิตและสังคม เรื่องราวดังกล่าว อาจจะเกี่ยวกับปัญหาทางเศรษฐกิจ ทางสังคม และทางการเมือง เทคนิคการสร้าง ภาพยนตร์นั้นเป็นเพียงรูปแบบส่วนประกอบของเนื้อหาหรือเรื่องราวที่นำมาสร้างเท่านั้น “ (The documentary film is in subject and approach a dramatized presentation of man’s relation to his institutional life, Whether industrial, social, or political; and in technique a subordination of form to content) จะเห็นได้ว่าความคิดของสปอตติสวู้ด เน้นที่คุณค่าของเรื่องราวและเนื้อหาในภาพยนตร์ ซึ่งเป็นความคิดที่ใกล้เคียงกับความคิด ของเกรียสัน

คำจำกัดความที่กล่าวมาข้างต้นนี้เป็นความคิดเห็นของนักเรียน นักวิชาการและผู้ สร้างภาพยนตร์แต่ละคนที่มีต่อภาพยนตร์สารคดี ขณะเดียวกันสถาบันภาพยนตร์และ วิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นผู้จัดการประกวดภาพยนตร์ตุ๊กตาทองของฮอลลีวู้ด ก็ได้ให้ คำจำกัดความไว้ดังนี้ “ภาพยนตร์สารคดี หมายถึง ภาพยนตร์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับและ สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ สังคม วิทยาศาสตร์ หรือ เศรษฐศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบ ของการบันทึกภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง หรือ การจัดสร้างตกแต่งขึ้นใหม่ แต่เนื้อ หาของการแสดงออกนั้นเน้นหนักในเรื่องข้อเท็จจริงมากกว่าความบันเทิง ทั้งนี้ไม่รวมถึง ภาพยนตร์ที่สร้างขึ้นสำหรับการใช้ในการสอนเพียงอย่างเดียว” (Documentary films are defined as those dealing with historical, social, scientific, or economic subjects, either photographed in actual occurrence or re-enacted, and where the emphasis is more on factual content than an entertainment The purely instructional film will not be considered. Academy of Motion Picture Arts and Sciences) สถาบันออกสก้า นั้นให้คำ จำกัดความอย่างกว้าง ๆ และเห็นว่าภาพยนตร์สารคดีนั้นไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นเฉพาะ เรื่องที่สร้างขึ้นจากเรื่องจริง และเหตุการณ์จริงแต่เพียงอย่างเดียว แต่อาจมีการนำมาตกแต่งสร้างสรรคขึ้นใหม่ เช่น มีการจัดทำจากเหตุการณ์ขึ้นมาใหม่ หรือมีการจัดการแสดง ขึ้นต่อหน้ากล้อง ในความหมายนี้แม้ว่าจะเกี่ยวข้องกับการแสดงก็จริง แต่ก็เป็นการแสดง ที่ทำขึ้นใหม่เพื่อการบันทึกภาพ ตัวอย่างที่พอมองเห็นได้คือ ฉากการล่าแมวน้ำของนา

บุคคลในภาพยนตร์เรื่อง “นานุกแห่งขั้วโลกเหนือ” (Nanook of the North) ในขณะที่บันทึกภาพการล่าแมวน้ำจริง ๆ นั้น ผู้บันทึกภาพไม่สามารถจับภาพใกล้ของนานุกได้เพราะต้องตั้งกล้องถ่ายห่างจากนานุกไกลออกไป ผู้บันทึกภาพอาจขอร้องนานุกให้มาแสดงท่าเพื่อบันทึกภาพวิธีการจับแมวน้ำต่อหน้ากล้องใหม่ หรือ ให้นานุกตั้งท่าแล้วเดินเข้าหา กล้องเสมือนหนึ่งกล้องถ่ายภาพยนตร์นั้นเป็นตัวแมวน้ำ การจัดการแสดงขึ้นมาใหม่นั้นแตกต่างจากการแสดงมาก เพราะการแสดงขึ้นมาใหม่ตามภาษาของภาพยนตร์สารคดีนั้น จะมีความหมายแต่เพียงว่าเป็นการแสดงสำหรับให้กล้องบันทึกภาพอีกครั้งหนึ่งตามลักษณะความเป็นจริงที่ได้เคยปฏิบัติมาแล้วในชีวิตจริง ดังเช่นชาวประมงซึ่งมีอาชีพจับปลา ผ่านออกทะเลไปจับปลาอยู่เป็นประจำ การจับปลาเป็นสิ่งที่ทำอยู่จริงไม่ใช่การแสดง แต่เมื่อผู้สร้างภาพยนตร์ต้องการสร้างเรื่องราวเกี่ยวกับการประมง ก็ขอร้องให้ชาวประมงมาแสดงวิธีการจับปลาให้ดูต่อหน้ากล้อง โดยให้ชาวประมงทำไปตามวิธีการของตน ซึ่งจะแตกต่างจากการให้สรพงษ์ ชาตรี พระเอกยอดนิยมของภาพยนตร์ไทยแต่งตัวเป็นชาวประมงแล้วแสดงท่าจับปลา ซึ่งจะเป็นลักษณะของการแสดงมากกว่า

นอกจากนั้นสถาบันออกสก็อตยังได้ระบุไว้อีกด้วยว่า ภาพยนตร์ที่สร้างขึ้น สำหรับใช้ในการเรียนการสอนโดยตรงนั้นไม่ใช่ภาพยนตร์สารคดี ภาพยนตร์ที่เป็นเรื่องการเรียนการสอนโดยตรงนั้นอาจเป็นภาพยนตร์ที่บันทึกภาพมาเพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอน หรือเป็นภาพยนตร์ที่สร้างขึ้นเพื่ออธิบายเทคนิคอุปกรณ์ต่าง ๆ ตัวอย่าง เช่น ภาพยนตร์ที่อธิบายถึงวิธีการขับรถ ภาพยนตร์ที่อธิบายวิธีการใช้เครื่องมือเครื่องใช้ ทางโสตทัศนศึกษา ภาพยนตร์ดังกล่าวนี้อาจจะควบคุมไปถึงการบันทึกภาพอาจารย์ผู้สอนขณะสอนหนังสือ แล้วนำไปฉายให้ผู้ชมดูตามที่ได้มีการบันทึกภาพมา ภาพยนตร์เหล่านี้ทางสถาบันออกสก็อตเห็นว่าไม่ใช่ลักษณะของภาพยนตร์สารคดี

คำจำกัดความของผู้สร้างภาพยนตร์ นักวิชาการ นักเขียนและสถาบันทางภาพยนตร์ ได้ระบุไว้อย่างรัดกุมในการช่วยกำหนดขอบเขตและความหมายของภาพยนตร์สารคดีไว้อย่างแจ่มชัด ส่วนในเรื่องรูปแบบและรูปลักษณะของภาพยนตร์สารคดีนั้นผู้กล่าวถึงน้อยมาก บทความต่าง ๆ ที่นำมาประกอบในหนังสือเล่มนี้ จะได้หยิบยกรูปแบบต่าง ๆ ของภาพยนตร์สารคดีมาให้พิจารณา

บทที่ 3

การกำกับภาพยนตร์สารคดี

ผู้กำกับภาพยนตร์⁴

ภาพยนตร์เป็นศาสตร์ที่สร้างสรรค์ขึ้นโดยการรวบรวมเอาศิลปินและบุคลากรหลายๆ แขนงเข้าไว้ด้วยกัน อันได้แก่ นักแสดง ผู้กำกับฝ่ายศิลป์ มัณฑนากร ผู้ออกแบบเครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ นักประพันธ์ นักดนตรี ผู้กำกับภาพ ผู้บันทึกเสียง และผู้กำกับการแสดง ภาพยนตร์ในแต่ละเรื่องจึงต้องประกอบด้วยผลงานจากบุคคลในสาขาต่างๆ โดยจะต้องจัดให้มีความสมดุลกันและมีความกลมกลืน เป็นเอกภาพ ดังนั้น บุคลากรแต่ละฝ่ายจึงมีหน้าที่รับผิดชอบในการสร้างสรรค์และประสานผลงานเข้าด้วยกัน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และตกลงใจว่าควรจะนำเสนอภาพยนตร์ให้ออกมาในรูปแบบใด ตลอดจนพิจารณาว่าควรที่จะมีการปรับปรุงหรือ เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใดเพื่อให้เป็นภาพยนตร์ที่ดีที่สุด บุคคลที่อยู่เบื้องหลังและเป็นผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับภาระอันยิ่งใหญ่นี้ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการผลิตภาพยนตร์ก็คือผู้กำกับภาพยนตร์ ผู้กำกับภาพยนตร์มาจากคำในภาษาอังกฤษว่า film director ซึ่งมีผู้แปลและใช้ในความหมายว่า ผู้กำกับการแสดง เป็นความหมายที่ใช้กันอย่างคลาดเคลื่อนไม่ถูกต้องกับบทบาทและหน้าที่ที่แท้จริงของผู้กำกับภาพยนตร์ เพราะผู้กำกับภาพยนตร์มีขอบเขตการทำงานที่ครอบคลุมไปทุกส่วนในกระบวนการผลิตภาพยนตร์ หากได้จำเพาะอยู่เพียงการกำกับการแสดงเท่านั้นไม่

ความหมายและความสำคัญของผู้กำกับภาพยนตร์

คำจำกัดความและความสำคัญของผู้กำกับภาพยนตร์ ได้มีการกล่าวไว้หลายลักษณะ แต่ที่สำคัญมีดังต่อไปนี้

1. ผู้กำกับภาพยนตร์เปรียบได้กับวาทยากรของวงดุริยางค์ซิมโฟนี เพราะแม้ว่าเขาจะไม่ได้ลงมือเล่นเครื่องดนตรีชิ้นใดเองเลย แต่เขาก็เป็นผู้เชื่อมโยงผลงานของนักดนตรีแต่ละคนเข้าเป็นผลงานศิลปะที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เขากำหนดจังหวะควบคุมรายละเอียดอันหลากหลาย ด้วยการเลือกเน้นและสร้างความหมายอย่างหนึ่งอย่างใดขึ้นมา ผู้กำกับภาพยนตร์จะต้องคิดถึงผลรวมของงานอยู่เสมอ เพราะเขาเป็น

⁴สุรพล เกียรติวัฒนา และ พรสิทธิ์ พัฒนานุรักษ์ "ประเภทของภาพยนตร์", การสร้างสรรค์และผลิตภาพยนตร์เบื้องต้น หนวยที่8-10 คณะกรรมการกลุ่มผลิตชุดวิชาการสร้างสรรค์และผลิตภาพยนตร์เบื้องต้น(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 2530) หน้า 804-901

บุคคลนั้นมืออยู่จริง รวมทั้งยังต้องทำให้สิ่งเหล่านั้นถ่ายทอดความหมาย ความคิด และแสดงออกถึงความ เป็นจริงเพื่อว่าจะได้เป็นสื่อนำทัศนะของผู้เขียนบทให้ปรากฏออกมาอีกด้วย

คำจำกัดความดังกล่าวจึงให้ความหมายของผู้กำกับภาพยนตร์ไปในลักษณะที่ เขาเป็นตัวแทนของ ผู้ประพันธ์ โดยเป็นผู้ซึ่งถ่ายทอดลักษณะทุกอย่างจากบทภาพยนตร์ออกมาเป็นภาษาภาพอย่างมีศิลปะ ผู้ กำกับภาพยนตร์จึงเป็นตัวแทนของผู้เขียนบท ที่สามารถจินตนาการความหมายในทางศิลปะออกมาเป็น ภาพได้ โดยคำนึงถึงผลรวมของงานภาพยนตร์

2. ผู้กำกับภาพยนตร์ หมายถึง ผู้ที่รับผิดชอบในการเลือกเฟ้น การจัดแบ่ง และการวางโครงงาน ด้านศิลปะของการจัดแสดงทั้งหมด โดยเป็นผู้นำ ผู้ประสาน ผู้ชี้ทาง ผู้เชื่อมโยงส่วนประกอบต่างๆ เข้าเป็น ผลงานภาพยนตร์ขึ้นมา ลักษณะบางประการของผู้กำกับภาพยนตร์รวมทั้งทัศนคติจะปรากฏออกมาใน ภาพยนตร์ที่เขากำกับ ซึ่งสามารถกล่าวได้ว่า ผู้กำกับภาพยนตร์เป็นผู้ที่อยู่เบื้องหลังความสำเร็จของภาพยนตร์ ทุกเรื่อง เป็นผู้กำหนดแนวทางการสร้างสรรค์ให้กับภาพยนตร์นอกเหนือไปจากบทภาพยนตร์ที่เขียนไว้แต่ แรก ในขณะที่เดียวกันผลงานของผู้กำกับภาพยนตร์ขึ้นอยู่กับความสามารถในการเชื่อมโยงส่วนประกอบ ต่างๆ ของการแสดงที่ไม่มีในบทภาพยนตร์ที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษร แต่เขายังสามารถดำเนินต่อไปได้ โดยผู้กำกับภาพยนตร์เป็นผู้ชี้แนะและกำหนดแนวทางการแสดงให้กับผู้แสดง ภาพยนตร์จะไม่สามารถเป็น รูปเป็นร่างได้หากขาดผู้กำกับภาพยนตร์ จินตนาการของผู้ประพันธ์จะไม่สามารถถ่ายทอดสู่ผู้ดูภาพยนตร์ได้ เพราะขาดผู้ที่สร้างสรรค์ในการนำวัตถุดิบต่างๆ ในภาพยนตร์ให้เป็นภาพปรากฏสู่ผู้ดู

พุดอฟกิน (Podovkin) นักสร้างและนักทฤษฎีภาพยนตร์ชาวโซเวียต เป็นอีกผู้หนึ่งที่ทำให้ความหมาย ของผู้กำกับและภาพยนตร์ไว้ โดยกล่าวว่า “ผู้กำกับภาพยนตร์ไม่เพียงแต่มีหน้าที่ในการบันทึกความจริงที่ ปรากฏอยู่ต่อหน้ากล้องภาพยนตร์เท่านั้น หากเขายังสามารถสร้างภาพที่แท้ตัวแทนของความจริงเหล่านั้น ขึ้นมาบนแผ่นฟิล์ม โดยที่ผู้เข้าใจในกรรมวิธีการผลิตเป็นอย่างดีนั้นก็คือผู้กำกับภาพยนตร์” จึงสามารถ กล่าวได้ว่า “ผู้กำกับภาพยนตร์คือบุคคลที่มีความสำคัญมากที่สุดในกระบวนการผลิตภาพยนตร์ เขาเป็นผู้ที่ มีหน้าที่โดยตรงต่อการพัฒนาเนื้อเรื่องให้มีความชัดเจน ให้มีคุณค่าทางศิลปะ และด้วยความเข้าใจเกี่ยวกับ เทคนิคต่างๆ ทางภาพยนตร์ เขาสามารถผลิตภาพยนตร์ให้ออกมาในรูปแบบตามที่เขาค้นคิด โดยมีการควบคุมอย่างใกล้ชิด ตลอดจนการจัดองค์ประกอบต่างๆ เกี่ยวกับการฝึกซ้อม การจัดการแสดง และการดำเนิน เรื่อง”

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจึงเห็นได้ว่า “ผู้กำกับภาพยนตร์มีหน้าที่มากมาย นับแต่เริ่มงานสร้างไปจนกระทั่งจบขั้นตอนของกรรมวิธีการสร้างภาพยนตร์ ผู้กำกับภาพยนตร์จึงพอที่จะเปรียบเทียบเสมือนการทำงานได้เช่นเดียวกับจิตรกร ในฐานะที่เป็นเจ้าของงานจิตรกรรมโดยเป็นเจ้าของจินตนาการของตัวเอง เป็นผู้เลือกสรรวัสดุอุปกรณ์ในการทำงานทุกอย่างในฐานะศิลปิน ในเวลาเดียวกันก็พอจะเปรียบเทียบได้กับการทำงานของนักบริหาร ในฐานะที่ภาพยนตร์เป็นธุรกิจและต้องบริหารทีมงาน ซึ่งประกอบไปด้วยคนทำงานในหน้าที่ต่างๆ กันจำนวนมากมาย ยิ่งเป็นภาพยนตร์ที่ซับซ้อน คนทำงานยิ่งแยกย่อย ซับซ้อนมากขึ้นตามความจำเป็นมากเท่านั้น และทุกฝ่ายต้องพึ่งพาการตัดสินใจของผู้กำกับภาพยนตร์ในเกือบทุกกรณี ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะมีผลกระทบต่อภาพยนตร์ของเขา” ผู้กำกับภาพยนตร์ก็คือ ศูนย์รวมของการบริหารนั่นเอง

จากความหมายและคำจำกัดความต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้นว่าผู้กำกับภาพยนตร์เป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกันกับขั้นตอนของการสร้างสรรค์ภาพยนตร์โดยตลอด บทบาทของผู้กำกับภาพยนตร์จึงมีอย่างมากในภาพยนตร์แต่ละเรื่อง

ผู้กำกับภาพยนตร์มีหน้าที่โดยย่อดังนี้

ระยะก่อนถ่ายทำ (pre-production)

1. การทำความเข้าใจบทภาพยนตร์ที่ตัวเองจะต้องกำกับ โดยผู้กำกับภาพยนตร์จะต้องสามารถกำหนดลงไปได้ว่า เนื้อเรื่อง สารระที่ดองแท้คืออะไร อะไรคือแกนของเรื่อง และอะไรคือตอนที่สำคัญที่สุดของเรื่อง พร้อมกับสามารถบอกได้ว่า ภาพยนตร์เรื่องนี้กำลังเสนอมะไรแก่ผู้ดู สามารถเข้าใจบทและทำการแยกบท (break down) เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ก็จะสามารถกำหนดคร่าวๆ เกี่ยวกับระยะเวลาที่จะถ่ายทำจำนวนฉากที่จะต้องถ่าย

2. การฝึกซ้อมนักแสดง ทั้งตัวแสดงหลักและตัวประกอบ โดยผู้กำกับภาพยนตร์จะต้องอ่านรายละเอียดโดยเฉพาะบทของตัวแสดงหลักที่มีนอกเหนือไปจากที่เคยแสดงมา เช่น ในภาพยนตร์เรื่อง “Color of Money” ที่ Paul Newman แสดงโดยต้องเข้าโรงบิลเลียดเพื่อรื้อฟื้นตัวเองขึ้นมาอีกครั้ง ซึ่งช่วงก่อนการถ่ายทำแม้ว่า Paul Newman จะเคยฝึกหนักและเคยเล่นบทนี้มาแล้วครั้งหนึ่ง จากเรื่อง The Hustler แต่ผู้กำกับภาพยนตร์เรื่องนั้นยังต้องแสวงหานักแสดงประกอบที่มีรูปร่างคล้ายกับตัวเองเพื่อฉากกระโดดลงมาจาก helicopter คู่แม่ น้ำสมมติในเวียดนาม เพื่อให้การแสดงเป็นไปด้วยความเรียบร้อย

3. การเลือกเฟ้นทีมงานและการหาสถานที่ถ่ายทำ โดยดูแลเรื่องความเหมาะสมของเนื้อเรื่อง เสื้อผ้า ฉาก และเทคนิคภาพพิเศษต่างๆ ก่อนล่วงหน้าด้วยการอ่านรายละเอียดจากการแยกบท

ระหว่างการถ่ายทำ (production)

สิ่งสำคัญที่สุดของผู้กำกับภาพยนตร์ในระหว่างการถ่ายทำคือ จะต้องทำทุกอย่าง ให้คุณค่าของการเล่าเรื่องออกมาครบสมบูรณ์ที่สุด แม้ว่าจะต้องต่อรองขอเพิ่มงบประมาณกับผู้อำนวยความสะดวก หรือนายทุน เพื่อให้บรรยากาศตามท้องเรื่องสมบูรณ์ เช่น ในเรื่อง Gone with the Wind (พ.ศ.2482) ซึ่งเป็นเรื่องของสงครามกลางเมืองในสหรัฐอเมริกา ฉากนี้ทหารฝ่ายใต้ล้มตายบาดเจ็บเป็นจำนวนมาก ต้องหนีมายังเมืองเล็กๆ เพื่อให้สมจริง ตัวประกอบจำนวนมากได้มานอนเรียงรายนับเป็นพันคน ที่เหลือออกไปยังเป็นหุ่นนิ่งๆ นอนเสริมไกลสุดตา ซึ่งเป็นภาพที่หาดูได้ยากในภาพยนตร์แม้ทุกวันนี้

⁵ เรื่องเดียวกัน หน้า 901-904

ความสมบูรณ์ของฝ่ายฉาก เสื้อผ้า กล้องและแสงสี ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่ผู้กำกับภาพยนตร์จะต้องให้ความสนใจเป็นพิเศษต่อผู้กำกับฝ่ายศิลป์ นอกจากนี้ผู้กำกับภาพยนตร์จะต้องสนใจต่อการใช้ความต่อเนื่องของภาพ (visual continuity) ความสัมพันธ์ระหว่างทิศทางซ้ายและขวาของนักแสดงกับกองถ่ายภาพยนตร์ การปล่อยจังหวะของการเดินเรื่อง ความถี่ในนวนิยายเรื่อง การใช้เลนส์ การจัดภาพ ฯลฯ ที่จะต้องประสานให้เกิดความสุนทรีย์

ระยะหลังการถ่ายทำ (post-production)

การควบคุมคุณภาพหลังการถ่ายทำซึ่งมักอยู่ในห้องแล็บ ห้องตัดต่อ และห้องควบคุมเสียง เพื่อให้ทุกอย่างเป็นไปตามเจตนารมณ์ ก็เป็นเรื่องยากซึ่งผู้กำกับภาพยนตร์จะต้องเอาใจใส่เช่นกัน ดังนั้น จะเห็นว่าผู้กำกับภาพยนตร์มีเวลาน้อยมากที่จะทำทุกอย่างให้สมบูรณ์ได้ ผู้กำกับภาพยนตร์จึงควรวางแผนล่วงหน้าในระยะยาว ทั้งนี้เพื่อไม่ให้มีการทำงานซ้ำในเวลาถัดขึ้น Wolf Rille ผู้กำกับภาพยนตร์และนักเขียน ซึ่งต่อมาเป็นอาจารย์ภาพยนตร์ที่ The London Films School ได้เขียนหนังสือเรื่อง A-Z of Movie Making กล่าวถึงจุดอ่อนของผู้กำกับภาพยนตร์หนุ่มๆ ก็คือการไม่เตรียมงานมาให้พร้อมก่อนวันถ่ายทำ หรือไม่พร้อมที่จะประสานงานกับแผนกอื่นๆ นั้นเอง

ที่กล่าวมาทั้งหมดจึงอาจกล่าวในประเด็นที่ว่า หน้าที่ของผู้กำกับภาพยนตร์นั้นคือ การทำงานให้ครบถ้วนเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ตัวเองกำหนดไว้โดยประสานงานกับทุกๆ ฝ่าย

คำว่า “ผู้กำกับภาพยนตร์” มีความหมายอยู่ในตัวของมันเองที่บอกถึงผู้ที่กำหนดทิศทางของภาพยนตร์ ภารกิจแท้จริงของผู้กำกับภาพยนตร์นั้นมีผลโดยตรงแก่ผู้ดู ไม่ว่าจะป็นวัยใด จึงนับว่าเป็นเรื่องสำคัญที่จะเข้าใจว่าภาพยนตร์เป็นส่วนหนึ่งในกระแสการสร้างสื่อบันเทิงให้ดีขึ้นหรือไม่ ขึ้นอยู่กับตัวผู้กำกับ ภาพยนตร์และความเข้าใจในหน้าที่ของเขาเหล่านั้น

สำคัญที่จะเข้าใจว่าภาพยนตร์เป็นส่วนหนึ่งในการเสริมสร้างสังคมให้ดีขึ้นหรือไม่ดีนั้น ขึ้นอยู่กับตัวผู้กำกับ
ภาพยนตร์และความเข้าใจในหน้าที่ของเขานั้นเอง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 4

การเขียนบทภาพยนตร์

จุดริเริ่มในการเขียนบท

การเขียนบทได้เริ่มจากการศึกษาของลักษณะของภาพยนตร์สารคดี ที่ว่าด้วยการนำเสนอข้อเท็จจริง ที่มีอยู่ทั้งหมด แยกประเด็นที่จะนำเสนอออกเป็น

1. ความผูกพันต่อสิทธิของชนกนิทาน
2. การทำลายสิทธิของชุมชน
3. อนาคตของสิทธิของชนกนิทาน

โดยเน้นที่การทำลายสิทธิของชุมชน เพื่อให้เห็นถึงความเสียหายของสิ่งที่มีค่าของบรรพบุรุษที่ถูกทำลายด้วย ฝีมือของลูกหลาน เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนเห็นคุณค่าต่อไป ซึ่งจะนำเสนอผ่านชุมชนหนึ่ง เป็นชุมชนเก่าแก่ คือชุมชนตำบล สาวะถี เป็นชุมชนเก่าอายุกว่า 100 ปี มีวัดเก่าแก่ประจำตำบล มีสิมเก่าแก่ ซึ่งเมื่อประมาณ 20 ปีมาแล้วชาวบ้านได้ทำการบูรณะสิมของตนขึ้น โดยมีการสร้างหลังคาใหม่ขึ้นมา โดยมีลักษณะแบบภาคกลางขึ้น ทำให้เกิดการทำลายโครงสร้าง และความไม่ระมัดระวังในการก่อสร้างทำให้เกิดผลเสียดังจิตรกรรมฝาผนัง ซึ่งก่อให้เกิดความขัดแย้งในชุมชน และกับนักวิชาการขึ้น

สารคดีเรื่องนี้จะเน้นที่การปฏิบัติต่อสิมของชาวบ้าน ความผูกพันของชาวบ้าน ปัญหาและความเสียหายที่เกิดกับสิม เพื่อก่อให้เกิดการอนุรักษ์และการจัดการต่อสิมอย่างถูกต้องต่อไป

แต่อย่างไรก็ตามบทสรุปของสารคดีเรื่องนี้จะไม่ชี้ชัดให้เห็นว่าใครผิดใครถูก แต่จะนำเสนอให้ชัดเจนว่าเกิดอะไรขึ้น มีการกระทำต่อสิมอย่างไร เพื่อให้ผู้ชมได้รับรู้และคิดต่อเอง

ขั้นตอนการหาข้อมูลเพื่อเขียนบทภาพยนตร์

1. ข้อมูลภาคเอกสาร โดยได้ทำการค้นคว้าจากห้องสมุด ราชานานวิชัยต่างๆ เกี่ยวกับเรื่อง สิมโดยตรง เท่าที่พบ ได้แก่

สิมอีสาน อ.วิโรต ศรีสุโร ผู้แต่ง

สถาปัตยกรรมอีสาน สมาคมสถาปนิกอีสาน ผู้แต่ง

จิตรกรรมฝาผนังอีสาน อ.ไพโรจน์ สโมสร ผู้แต่ง

รายงานการสำรวจจิตรกรรมฝาผนัง วัดไชยศรี บ. สภาวะดี ค. สภาวะดี อ.เมือง

จ. ขอนแก่น ส่วนอนุรักษ์จิตรกรรม สำนักงานโบราณคดี กรมศิลปากร ผู้แต่ง

เมื่อนำข้อมูลเอกสารทั้งหมดมาวิเคราะห์ เพื่อกำหนดประเด็นหลักที่ต่องการนำเสนอ เป็นหัวข้อ เพื่อที่จะเป็นกรอบให้ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องต่อไป

2. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยได้เข้าไปสอบถามโดยใช้กรอบของประเด็นที่กำหนดไว้จากภาคเอกสารดังนี้

อ.วิโรต ศรีสุโร อ.มหาวิทยาลัยขอนแก่น ผู้เชี่ยวชาญเรื่อง สถาปัตยกรรมอีสาน และผู้แต่งหนังสือเรื่อง สิมอีสาน

อ. ไพโรจน์ สโมสร อ. มหาวิทยาลัยขอนแก่น ผู้ศึกษาจิตรกรรมฝาผนังอีสาน คุณศิริพันธ์ คาบเพชร นักโบราณคดี สำนักงานโบราณคดีเขต 7 ขอนแก่น นายหนู ชาญวิรัตน์ อดีตครูใหญ่ ร.ร. บ้านสภาวะดี

นายนิล เชื้อสภาวะดี นายหัด พรหมา ชาวบ้านสภาวะดี

พระอธิการวสันต์ มหาบุญโญ เจ้าอาวาสวัดไชยศรี

เมื่อสัมภาษณ์ทุกฝ่ายแล้วจึงนำข้อมูลทั้งหมดมาสรุปร่วมกับภาคเอกสารเพื่อเขียนเป็นบทภาพยนตร์

การเขียนบทภาพยนตร์สารคดีเรื่อง สิมอีสาน

แนวความคิดหลัก

สิมอีสาน สถาปัตยกรรมอันเป็นเอกลักษณ์และจิตวิญญาณของคนอีสาน

ลักษณะนำเสนอ

ภาพยนตร์สารคดีเรื่องนี้ต้องการที่จะนำเสนอ ถึงความผูกพันกับสิมของคนในชนบท การใช้งาน คุณค่าต่อผู้คนทั้งทางวัตถุและทางจิตใจ และสถานะการปัจจุบันของสิม การปฏิบัติต่อสิม และความรู้สึก ทั้งจากคนอีสาน รัฐ นักวิชาการ เพื่อให้คนอีสานได้ตระหนักถึงคุณค่า ของสิ่งที่ตนเองมีอยู่

การนำเสนอ จะนำเสนอผ่าน ชายชราผู้ที่เคยรวบรวมเรื่องราวของวัด และสิมในชุมชนของตนไว้แต่ได้สูญหายไปหมดแล้วเหลือเพียงความทรงจำ เขาจะนำผู้ชมไปดูสิมในวัด และบอกเล่าถึงความเป็นมาหน้าที่ของสิมเหล่านี้ สลับกับการสัมภาษณ์ ผู้ที่เกี่ยวข้องในแต่ละฝ่าย โดยมีโครงเรื่องดังนี้

โครงเรื่อง

1. แนะนำตัว

1. สิมเก่าหลังหนึ่ง มีสภาพทรุดโทรม ไม่ใช้งานแล้ว ในวัดชนบทของภาคอีสาน บรรยากาศเงียบเชียบ
2. ชายชรา เดินมาที่สิมพร้อมกับพระหนุ่มรูปหนึ่ง ต่างพูดคุยกันถึงการจัดการกับสิมหลังนี้ ชายชรากล่าวความเป็นมาในอดีตของสิม
3. ภาพในอดีตค่อยๆ ปรากฏขึ้นระหว่างที่ชายชรากล่าวถึงหน้าที่ความสำคัญ และความเกี่ยวข้องกับสิม
  - ภาพสิมเก่าในวัด มีพระขึ้นหน้าวัด (ภาพนิ่ง)
  - ภาพการก่อสร้างสิม (ภาพนิ่ง)
  - การก่อสร้างสิม ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน ที่ชาวบ้านและพระต่างร่วมกันคิดและก่อสร้างเอง (ภาพเคลื่อนไหว)
  - พิธีเวียนเทียน, การอุปสมบท, การใช้งานของสิมโดยชาวบ้านซึ่งเป็นประเพณีที่ต้องปฏิบัติร่วมกันตาม ฮิต 12 (ประเพณี 18 เดือนแบบภาคกลาง) (ภาพนิ่ง สลับภาพเคลื่อนไหว)

2. ปัจจุบัน สิมยังคงสถานะภาพอย่างไร ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง

4. ชายชราเดินออกมาจากหมู่บ้าน เพื่อที่จะไปร่วมงานบุญ ยังวัดอีกหมู่บ้านหนึ่ง
5. ทำรถกะบะ ชายชราพร้อมคนในหมู่บ้าน ต่างออกเดินทางไปยังวัดไชยศรี บ.สาวะดี
6. หมู่บ้านสาวะดี เป็นหมู่บ้านที่มีความเจริญพอสมควร เห็นได้จากถนนหนทางที่เป็นคอนกรีต คนในหมู่บ้านส่วนมากทำงานในโรงแรม
7. งานบุญข้าวประดับดิน เป็นงานที่จัดในเดือน 9 เป็นการทำขวัญข้าว ก่อนที่จะเก็บเกี่ยวเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับ พี่ น้อง พ่อ แม่ ญาติมิตร เจ้ากรรม นายเวร ชายชราเข้าไปร่วมงานนี้
  - พระสงฆ์กำลังสังฆกรรมในสิมแบบ กรุงเทพฯ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- ชาวบ้านจัดสำหรับข้าวสุก เข้าไปสวดเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับ ญาติมิตร หรือ
  - ศิเปรตที่ล่วงลับ
  - ชาวบ้านต่างนำสำหรับข้าวสุกคาวหวานออกจากโบสถ์ ไปวางไว้ตามคันไม้
  - การทำบุญตักบาตรเลี้ยงพระ
8. ชายชราเดินออกมา ยังบริเวณวัด มายังสิมเก่าหลังหนึ่ง ที่มีจิตรกรรมฝาผนัง และถูกครอบหลังคาแบบภาคกลาง
9. เขาเดินไปไหว้พระในอุโบสถ พร้อมกับพระรูปหนึ่ง ซึ่งเดินมาเปิดประตูที่ใส่กุญแจให้
10. ชายชราพูดถึงสิมเก่าหลังนี้ พูดถึงลวดลายต่างๆ
- ภาพจิตรกรรมฝาผนังของสิม
  - ภาพวิถีชีวิตของคนอีสานในอดีต
11. นานาทักสนต่อสิม โดยสัมภาษณ์ ที่เกี่ยวข้องกับสิม และการจัดการกับสิม
- นักวิชาการ
  - ชาวบ้านในที่ต่างๆ
  - วัยรุ่นพูดถึงสิม
  - เจ้าหน้าที่กรมศิลปากร พูดถึงสิม
12. ชายชราเดินดูสิมวัดไชยศรี แล้วเขายังนั่งรถไปดูสิมที่ใกล้เคียง ในแต่ละหมู่บ้านที่ผ่านไป เขาพบเห็นคนอีสานรุ่นใหม่มากมาย, และสิมอีสานจำนวนมาก กำลังพังทลาย สิมกรุงเทพฯมากมายผุพังขึ้น ในที่สุดอะไรจะเหลือให้ดูหลาน

โครงร่างบทภาพยนตร์ครั้งที่ 1(Out Line 1.)

1. แนะนำ

- 1.1 สิมเก่าหลังหนึ่ง สถาปัตยกรรม ไม้ใช้งาน ในวัดชนบทแห่งหนึ่งในภาคอีสาน บรรยากาศ เงียบเชียบ

ตัวหนังสือขึ้น วัดโพธิ์ชัย อ.เมือง จ.ขอนแก่น

- 1.2 ชายชราเดินมาพร้อมๆ กับพระหนุ่ม พระหนุ่ม พูดถึงสิมเก่า
 1.3 พระหนุ่มบอกกับชายชราถึงการจัดการกับสิมเก่าหลังนี้
 1.4 ชายชราเล่าถึงความเป็นมาของสิมเก่าน้ำที่, ความสัมพันธ์กับชุมชน
 1.5 ภาพสิมเก่าหลังนั้น

ออฟชั่น เสียงชายชรา

- 1.6 ภาพในอดีตของการใช้งานสิมค้อยๆ ปรากฏขึ้น
- ภาพสิมเก่า มีพระยืนกันอยู่หน้าวัด (ภาพนิ่ง)
  - ภาพการก่อสร้างสิม (ภาพนิ่ง)
  - ภาพการก่อสร้างสิม ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน ชาวบ้านและพระต่างร่วมกัน คิดแบบและก่อสร้างเอง (ภาพเคลื่อนไหว)
  - การประกอบพิธีกรรม การใช้งานภาพสิม งานบวช งานบุญ (ภาพนิ่ง สลับภาพเคลื่อนไหว)
- 1.7 พระหนุ่มสรุปการจัดการกับสิมเก่า
 1.8 ชายชราฟังที่พระหนุ่มพูด

2. ปัจจุบัน สถานะการของสิมท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง มีการจัดการกับสิมอย่างไร

- 2.1 ชายชราพูดถึงความคิดที่เคยจะจัดการกับสิมหลังนี้

- 2.2 ภาพสลิมนำ รายละเอียดในส่วนต่างๆ ทั้งภายในภายนอก
- 2.3 นักวิชาการ ให้ทัศนะต่อการจัดการต่อสืมนี้อื่นๆ รวมถึงสถานการณ์ของสืมนปัจจุบัน
- 2.4 ชายชราพร้อมครอบครัว กำลังจัดเตรียมสำหรับ อาหารเพื่อไปร่วมงาน บุญข้าวประดับดิน
ชายชราบรรยาย ถึงงานบุญนี้
- 2.5 ครอบครัวของชายชราออกเดินทางไปร่วมงาน
เสียงชายชราบรรยาย
- 2.6 บรรยากาศในยามเช้าของหมู่บ้าน บรรยากาศตึกตัก มิ่งงานบุญ ข้าวประดับดิน
ตัวหนังสือ หมู่บ้านสาวะถี จ.ขอนแก่น
- 2.7 ในวัดไชยศรี อันเป็นที่จัดงานบุญ ผู้คนในหมู่บ้านต่างมาร่วมงาน
เสียงบรรยากาศ
- 2.8 ชายชราเข้าร่วมพิธีกรรมในสืมกับครอบครัว
ชายชราบรรยายถึงงานบุญนี้
(งานบุญข้าวประดับดินเป็นงานบุญที่จัดเพื่อทำขวัญข้าวก่อนการเก็บเกี่ยว เพื่ออุทิศส่วนกุศล
ให้ผู้ล่วงลับ และเจ้ากรรมนายเวร)
- 2.9 พระสงฆ์สวดเจริญพุทธคุณ ชาวบ้านต่างนั่งฟังพร้อมกัน
- 2.10 ชาวบ้านจัดสำหรับข้าวที่จัดไว้เป็นกระถางขนาดใหญ่ ให้พระสวด
- 2.11 ชาวบ้านต่างนำกระถางสำหรับที่ตนเตรียมมา ไปวางไว้ตามโคนต้นไม้หรือชายป่า
- 2.13 ชายชราวางกระถางของตนและครอบครัวลง
- 2.14 ชายชราเดินมาดูสืมนำในวัด เดินวนดูรอบๆ
- 2.15 ภาพจิตรกรรมฝาผนัง เป็นภาพวิถีชีวิตผู้คน
- 2.16 ภาพชีวิตผู้คนในอดีต
- 2.17 ภาพวิถีชีวิตผู้คนในปัจจุบัน
- 2.18 วัยรุ่นพูดคุยถึงสืมอีสาน
- 2.19 ชายชราเปิดประตูสืมนำเดินเข้าไปไหว้พระประธานในสืม
- 2.20 พระสงฆ์พูดคุยถึงสืมอีสาน

- 2.21 ชายชราที่กราบพระประธานแล้วค่อยๆ เดินออกมา
- 2.22 นักวิชาการให้ทรศนะถึงแนวโน้มของ สิมอีสาน
- 2.23 สิมอีสานหลังเก่า ชายชราเดินออกมาแล้วก็เดินจากไป

3. บทสรุป

- 3.1 ภาพของสิมในสภาพต่างๆ สลับกับภาพการเจริญเติบโตของเมืองและชนบท

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

โครงร่างภาพยนตร์ครั้งที่ 2 (Out line 2.)

1. แนะนำตัว

1. วัดโพธิ์ชัย จ.ขอนแก่น ในตอนบ่าย บรรยากาศ มีเพียงเสียงกวดพื้นวัด ดังอยู่
  - ภาพกว้างบริเวณวัด เห็นพระเณรต่างร่วมกันทำความสะอาดวัด บ้างก็กวดพื้น บ้างก็ขนเศษใบไม้ไปทิ้ง
2. พระหนุ่มรูปหนึ่ง เดินออกจากประตูสิมใหญ่เพื่อที่มากวดบริเวณสิมเก่า
  - ปลายไม้กวดที่กำลังกวดพื้นอยู่ค่อยๆ หยดลง แล้วเดินออกไป กลิ้งแพนตามแล้วทิลขึ้น จนเห็นเป็นพระหนุ่มรูปหนึ่งกำลังเดินออกาประตูโบสถ์
  - พระหนุ่มค่อยๆ เดินออกด้านข้างของโบสถ์ใหญ่ มาทางประตูที่ติดกับสิมเก่า ฝๆ หลังหนึ่ง
  - พระหนุ่มคูสิมหลังนี้ ก่อนที่จะลงมือกวดรอบๆ บริเวณสิมเก่า
3. ชายชราคนหนึ่งเดินออกมาจากประตูสิมใหญ่ เพื่อที่จะมากวดสิมเก่า เช่นกัน
  - ชายชราคนหนึ่งเดินพื้นประตูสิมเก่าออกมา เขาเดินเข้ามาหาพระหนุ่ม ต่างทักทายกัน
  - ชายชราลอกพระหนุ่ม ให้เบาๆ กับสิมหน่อย มันเก่ามากแล้ว ในขณะที่ทั้งคู่ออกกวดพื้นรอบๆ สิมไปด้วยกัน
4. ชายชราเล่าให้พระหนุ่มฟัง ถึงความเป็นมาของสิมเก่า
  - ชายชราขมมองช่องหน้าต่างแตกๆ ของสิมในขณะที่ พระหนุ่มกำลังเก็บของ
  - ชายชราเล่าให้พระหนุ่มฟังถึงอดีตของสิม ว่ามีการบูรณะมาตั้งแต่เมื่อไหร่ ความเป็นมาของสิมนี้ ในระหว่างที่พระหนุ่มกำลังเก็บของ ที่กองกันอยู่ข้างๆ สิมเก่า และชายชรา กวดสิมอยู่ใกล้ๆ
5. พระหนุ่มบอกกับชายชราถึงการจัดการกับสิมเก่าหลังนี้
  - พระหนุ่มมองหน้าชายชราแล้วพูดเก็บของ แล้วหันมามองชายชราที่เล่าเรื่องให้ฟัง
  - พระหนุ่มบอกกับชายชราว่าตนไม่รู้เรื่องว่า ทางวัดจะจัดการอย่างไรกับสิมหลังนี้ และคิดว่า ทางวัดสงจะเก็บไว้เฉยๆ

- พระหนุ่มบอกกับชายชราว่าตนไม่รู้เรื่องว่า ทางวัดจะจัดการอย่างไรกับสิมหลังนี้ และคิดว่า ทางวัดสงจะเก็บไว้เฉยๆ
6. สิมเก่าวัดโพธิ์ชัย ในสภาพทรุดโทรม
- ภาพกว้างสิมเก่าในวัดด้านข้าง มีโอบสถ์หลังใหม่ตั้งอยู่ด้านหลัง เป็นภาพเร็ว
7. ภาพในอดีตของสิมมีเสียง ของชายชราเล่าให้ฟัง ถึงหน้าที่ การใช้งานและความเป็นมาของ สิม เก่าในภาคอีสาน
- ภาพสิมเก่าขนาดใหญ่ในวัดมีพระเถรขึ้นอยู่หน้าวัด (ภาพนิ่ง)
  - ภาพการก่อสร้างสิม (ภาพนิ่ง)
  - ภาพการร่วมกันคิดแบบก่อสร้างสิมในอดีต (ภาพเคลื่อนไหว)
  - ภาพการลงมือก่อสร้างสิมของชาวบ้านและพระสงฆ์ (ภาพเคลื่อนไหว)
  - ภาพพิธีกรรมที่เคยเกิดขึ้นในอดีต การอุปสมบท การทอดกฐิน ในสิม (ภาพเคลื่อนไหว)
2. ปัจจุบัน สถานะการของสิม ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง คนอีสานปฏิบัติต่อสิมอย่างไร
8. สัมภาษณ์ชายชรา (พ่อใหญ่หนู ชาญวิรัตน์)
แนวทางการสัมภาษณ์
1. ขอให้เล่าประวัติของหมู่บ้านให้ฟัง ตั้งแต่ก่อตั้งหมู่บ้าน
  2. ประวัติของวัดโพธิ์ชัย และวัดไชยศรี
  3. งานบุญที่จะจัดขึ้น
9. งานบุญข้าวประดับดิน เป็นงานที่จัดเป็นประจำทุกปี
10. หมู่บ้านสาวะถีในตอนเช้ามีดี ผู้คนต่างจัดเตรียมสำหรับอาหารเพื่อไปทำบุญ
- ภาพกว้างหมู่บ้านในตอนเช้ามีดี มีแสงไฟสว่างจากบ้านแต่ละหลัง ควันไฟจากการประกอบอาหารลอยฟุ้งไปทั่ว
11. ที่บ้านของชายชราคนในบ้านกำลังเตรียมตัวไปร่วมงาน
- ในครัว ลูกๆ ของชายชรากำลังประกอบอาหารในครัว
  - ชายชรา นั่งจัดกระทงของครอบครัวเพื่อไปอาหารเตรียมไปวัด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

12. วัดไชยศรี จ.ขอนแก่น ในวัด วันงานบุญข้าวประดับดิน
- พระสงฆ์กำลังเดินทอขอเข้าไปโอบล้อมเก่าแก่ของวัดเพื่อทำการสวด ในตอนเช้ามืด
  - ภายในสิมพระสงฆ์ต่างจัดที่นั่งของตนเพื่อเตรียมการสวด
  - ชาวชราเดินเข้ามาที่ประตูวัดพร้อมกับครอบครัว และผู้คนในหมู่บ้าน
13. สิมวัดไชยศรีพระสงฆ์สวดอยู่ภายใน โดยอุบาสกาภักระทงเข้าไปในสิม โดยอุบาสิกาจะนั่งฟังสวดอยู่ด้านนอก
- ชาวชราภักระทงของตนเข้าไปในสิมพร้อมๆ กับคนอื่นๆ
  - อุบาสิกาต่างนั่งฟังเสียงสวดอยู่ข้างนอก
  - ชาวชราถวายภักระทงแด่พระสงฆ์ พระสงฆ์รับและทำสังฆทาน แล้วนำกลับมาให้ชาวชราและสวดพุทธคุณ
  - ภาพกว้างพิธีกรรมทั้งหมดที่ประกอบขึ้นในตอนเช้ามืด
14. ชาวชราภักระทงของตนออกมาหลังจากที่เสร็จพิธี
- ชาวชราภักระทงแล้วจึงนำเอาภักระทงของตนเดินออกจากสิม
  - ชาวชราภักระทงไปวางไว้ที่ต้นไม้พร้อมกับครอบครัว แล้วกวาดน้ำ อุทิศส่วนกุศลให้กับเจ้ากรรมนายเวรและผู้ล่วงลับ
15. หลังจากเสร็จพิธีชาวชราเดินออกมาจากศาลาการเปรียญ มาที่สิมเก่าที่ใช้ทำพิธีเขาเดินไปรอบๆ สิม
- ชาวชราเดินลงมาจากศาลาการเปรียญ ผ่านอุบาสิกาที่กำลังจะนำอาหารมาถวายพระ เขาเดินมุ่งหน้ามาที่สิมที่ใช้งาน
  - ชาวชราขึ้นมองสิม เข้าเดินเข้ามาดูลวดลายในจิตรกรรมฝาผนังที่สิมใกล้ และแขนงและมองขึ้นไปทั่วๆ
16. ภาพจิตรกรรมฝาผนังในสิม
- แทนด้วยสายตาชาวชรามองไปเรื่อยๆ จนมาถึงภาพชีวิตของคนอีสาน
17. ภาพชีวิตของคนอีสานในอดีต
- ภาพการเป่าแคนและเล่นหมอลำ จางซ้อน ขึ้นมา สลับกับภาพจิตรกรรมฝาผนัง
  - ภาพวิถีชีวิตของชาวบ้านทั่วไป คำข้าว ทำนา ภาพนาฏบ้าน

18. ภาพวิถีชีวิตในปัจจุบัน

- ภาพหมู่บ้านในปัจจุบัน ในตอนเช้า มอเตอร์ไซด์เผดเสียงและวิ่งเข้าเป็นกลุ่มอย่างรวดเร็ว

19. ชายชราเดินเปิดประตูสิมเข้าไปข้างใน

- ชายชราเดินมาที่บ้าน ไคสิม ถอดรองเท้าแล้วเดินขึ้นไปเปิดประตูสิม
- ประตูสิมถูกเปิดออก แสงสว่างขึ้นตามที่ประตูเปิด ชายชราเดินเข้ามา

20. พระสงฆ์ (เจ้าคณะตำบล) ให้สัมภาษณ์ ถึงสิมในวัดของตนและตำบลนี้

แนวการสัมภาษณ์

1. ท่านมาอยู่หรือเป็นลูกหลานในหมู่บ้านหรือไม่
2. ท่านรู้จักสิมหลังนี้ดีแค่ไหน ช่วยเล่า ประวัติเท่าที่ท่านทราบด้วย
3. ท่านมีความคิดจะทำอย่างไรต่อสิมในวัดของท่าน

21. นักวิชาการ (อ.วิโรจน์ ศรีสุโณ) ผู้เชี่ยวชาญเรื่องสถาปัตยกรรมอีสาน ให้สัมภาษณ์

แนวการสัมภาษณ์

1. สิมอีสานมีความสำคัญอย่างไร ทำไมต้องศึกษาและอนุรักษ์ไว้เพื่ออะไร
2. อนาคตของสิมอีสานต่อไปจะเป็นอย่างไร ทำอย่างไร สิมอีสานจึงจะคงอยู่คู่กับคนอีสาน
3. หากไม่มีสิมในอีสานแล้วอะไรจะเกิดขึ้น กับคนอีสาน

22. ภาพการเข้ามาศึกษาและรังวัดเพื่อทำการอนุรักษ์

- ภาพนักศึกษาภาคภูมิใจเดินวนกันอยู่รอบๆ สิม (ภาพวิดีโอ จากอาจารย์)
- ภาพนั่งการสำรวจและรังวัดสิมในที่ต่างๆ

23. นักศึกษาที่เคยไปรังวัดและศึกษาเรื่องสิมให้สัมภาษณ์

แนวทางการสัมภาษณ์

1. คิดอย่างไรกับงานที่ท่านทำ และมองแนวโน้มของสิมอีสานอย่างไร

24. สัมภาษณ์นักเรียนในหมู่บ้าน ที่โรงเรียนมัธยมประจำหมู่บ้าน

แนวทางการสัมภาษณ์

1. รู้จักสิมในวัดที่หมู่บ้าน หรือไม่ // แล้วคิดอย่างไรกับสิมหลังนี้

25. ชายชราเก็บกราบพระประธานในสิม

- ชายชราค่อยๆ นั่งลงตรงหน้าพระประธาน แล้วก้มกราบ
- ภาพพระประธานในสิม แทนสายตาชายชรา ค่อยไล่ไปที่ละส่วน
- ชายชรานั่งจ้องพระประธานก่อนยกมือขึ้นอธิษฐาน แล้วก้มกราบ

26. หมู่บ้านในตอนเช้า ทุกคนต่างเร่งรีบออกไปทำงาน รถเมล์และรถรับส่งคนงานคันแล้วคันเล่าวิ่งออกไป

- ภาพคนหนุ่มสาวในหมู่บ้านต่างรีบเร่งขึ้นรถ เพื่อที่จะรีบไปทำงาน
- รถคันแล้วคันเล่าวิ่งออกจากหมู่บ้าน ไปมีคนงานและผู้โดยสารเต็มรถ
- ภาพกว้างของหมู่บ้าน ในตอนเช้าที่ทุกคนต่างเร่งรีบไปทำงาน

27. ชายชราเดินออกมาจากในสิม

- ชายชราลุกขึ้นเดินออกจากสิมแล้วเปิดประตู แสงค่อยหมดไป
- ใบหน้าพระประธานค่อยมืดลง
- ภาพกว้างสิมตั้งอยู่ในขณะ ที่ชายชราเดินออกมา ร่วมกับครอบครัวแล้วเดินออกไป

3. สรุป

1. อนาคตของ สิมอีสาน

28. บรรยากาศความ รุนววยในเมืองใหญ่ ในอีสาน

- ตัวเมืองในชั่วโมงเร่งด่วน รถติดเป็นแถวยาว
- โรงงานอุตสาหกรรม ในตอนเช้า คนงานต่างเดินเข้าโรงงาน อย่างรีบเร่ง
- รถบรรทุกคนงานออกไปทำงาน จากหมู่บ้าน
- ถนนใหญ่ปากทางออกจากหมู่บ้านมีรถวิ่งผ่านเป็นจำนวนมากรถติดเป็นระยะ

29. ภาพสิมเก่าในที่ต่างๆ ที่พังแล้ว และกำลังจะถูกพังลง

- ภาพซากสิมเก่าในที่ต่างๆ
- ภาพการรื้อสิมเก่า และการ โบสถ์แบบกรุงเทพ

- ภาพการเรือสิมเก่า และการ โปสต์แบบกรุงเทพ

30. รูปของท่ากรุงต่างๆ เฟดอิน ขึ้นมา

31. สิมวัดโพธิ์ชัยในยามเย็นก่อน เฟดเอาที่ ออกไป

จบ

โครงร่างบทภาพยนตร์ ครั้งที่ 3 (Out line 3.)

TITLE

1. บรรยากาศในยามเช้าหญิงชราผู้หนึ่งเดินเข้ามาในวัด ซ้ำๆ เดินมุ่งมาที่ สิมเก่าในวัด
2. หญิงชราเดินเข้ามาที่บ้าน ไคสิม เอาผ้าผวยที่ติดมา ปูลงที่บ้าน ไคสิม แล้วก้มลงกราบสามครั้ง ตามองขึ้นไปไปที่สิม

1 ฉากที่ 1

1 แนะนำ ฉิม

3. ในหมู่บ้านเล็กๆแห่งหนึ่งในภาคอีสาน ช้างทาง ถนนในหมู่บ้านที่มี คนแก่และเด็กออกมาขึ้นหน้าบ้านของตน บางทีนุ่งขาวห่มขาว เสียงโห่ร้องแว่วมาแต่ไกล
4. ขบวนแห่ผ้าป่าค่อยๆ เลี้ยวเข้ามากลางหมู่บ้าน มุ่งหน้าไปวัด
5. ขบวนแห่ค่อยๆ ผ่านประตูวัดเข้ามา แล้วเคลื่อนไปที่สิมเก่า วนรอบสิมสามรอบก่อนจะนำผ้าป่า ไปถวายในศาลาการเปรียญ
6. สิมหรือ โบสถ์ในภาคอีสานตั้งเด่นอยู่ มีกระทงผ้าป่าตั้งอยู่หน้าประตู ในขณะที่ขบวนได้จากไป

2 คุณค่าและความงามของฉิม

7. สิมอีกหลังหนึ่งจากซอขึ้นมา ในมุมเดิม แต่มีสภาพสมบูรณ์กว่า
8. รายละเอียดส่วนต่างๆ ของสิมหลังนี้ โหงง(ช่อฟ้า) คันทวย ลายหน้าบัน ประติมากรรม หน้าต่าง พระพุทธรูปฐานชุกชี
9. สิมอีกหลังหนึ่งมีสภาพสมบูรณ์ พอควรจากซอขึ้นมาอีก และภาพเก่าๆ ของสิมในแบบต่างๆ ค่อยๆ จากซอขึ้นมา ทีละอันๆ จนถึงภาพเก่าของสิมในวัด ไชยศรี
10. ภาพในปัจจุบันของสิมจากซอขึ้นมา มีตัวหนังสือขึ้น วัด ไชยศรี บ.สาเวณี ต.สาเวณี อ.เมือง จ.ขอนแก่น เสียงพระสวดดังออกมาจากภายใน

3 การใช้งานฉิม

11. ที่ด้านหน้าประตูสิม มีพระสงฆ์จำนวน 5 รูปกำลังสวดทำ พิธีอุทิศกรรม มอบผ้าอาบ น้ำฝนแด่พระสงฆ์

12. รอบๆ สิมมีชาวบ้านมานั่งฟังสวด ส่วนมากจะเป็นคนแก่ๆ
13. เมื่อมอบผ้าอาบน้ำฝนเสร็จแล้วพระสงฆ์ทั้งหมด ก็ทยอยเดินออกจากสิมหลังจากที่ชาวบ้านออกไปหมดแล้ว เจ้าอาวาสวัดที่ออกเป็นองค์สุดท้ายปิดประตูแล้วใส่กุญแจสิม
14. เจ้าอาวาสวัดไชยศรี บอกเล่าถึงหน้าที่ของสิม และมีข้อปฏิบัติอย่างไรต่อสิม ส่วนประวัติของสิมหลังนี้ท่านไม่ทราบ เพราะฟังมาเป็นเจ้าอาวาสที่วัดได้ไม่นาน และท่านยังบอกอีกว่า คนที่รู้เรื่องสิมดีที่สุดในปัจจุบันเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยขอนแก่นนั่นแหละ
15. ชาวหมู่บ้านสาวะถี หลายคนซึ่งเป็นคนแก่คนเฒ่าในหมู่บ้านต่างบอกว่า ไม่รู้รายละเอียดมากไปกว่าที่บอกไว้หน้าวัด

2 ปัญหาของสิม

1.สาเหตุ

16. อดีตครูใหญ่ในหมู่บ้านได้เล่าถึงการปรับเปลี่ยนหลังคาของสิม และการซ่อมแซมตัวสิม
17. ภาพเก่าในสมัยที่หลังคาสิมหลังยังเป็นแบบเดิม อดีตครูใหญ่เล่าให้ฟังว่า ประมาณปี 2521 ทางวัด ได้เห็นว่าสิมหลังนี้มีสภาพชำรุดในส่วนที่เป็นหลังคามาก ทางกรรมการจึงมีมติให้นำเอาเงินจากกองทุนในปีหน้ามาสร้างหลังคาใหม่
18. ภาพการประชุมของชาวหมู่บ้านสาวะถีที่จะให้จัดการซ่อมแซมสิม ในศาลากลางบ้าน
19. ภาพที่ประชุมเล็กชาวบ้านเดินออกแยกย้ายกลับ
20. ภาพขบวนแห่กฐินในหมู่บ้านเดินเข้ามาในวัด
21. ภาพการนับเงินในกองกฐิน โดยมีกรรมการวัด ช่วยกันนับก่อนจะนำลงขันถวาย พระไป อดีตครูใหญ่ เล่าให้ฟังต่อว่า
ปีนั้นได้เงินมาทั้งหมด สองหมื่นกว่าบาท เอาทำหลังคาใหม่ ก็ชาวบ้านเรานี้แหละช่วยกันสร้างมีท่อใหญ่อยู่เป็นคนทำหลังคา
22. ภาพการก่อสร้างหลังคาสิมชาวบ้านและพระสงฆ์ต่างร่วมกันทำงานอย่างเต็มที่

23. ภาพสัณนิษฐานวัดไชยศรีที่สร้างหลังคาเสร็จเรียบร้อยแล้ว อดีตครูใหญ่เล่าให้ฟังต่อว่า ตอนเสร็จๆใหม่ๆทุกคนก็พอใจดีแต่พอสักพัก ไม่มีก็ว่าจะมีปัญหา แต่จนได้ ในที่สุดก็มี

2. ปัญหา

24. อ.วิโรจน์ ศรีสุโร นักวิชาการ พุทธถึงกรณีวัดไชยศรี หลังจากที่ครูใหญ่ในเวลานั้น ในตอนนั้นผมตกใจมากชาวบ้านทำได้อย่างไร ไม่รู้ แล้วผลเสียหายที่ตามมาอีกเท่าไร แต่ความเสียหายต่อตัวสัณนิษฐานก็มากแล้ว แล้วจิตรกรรมฝาผนังที่ถูกฝนกัดเซาะสึกเพราะว่า เดิมทีนั้นสัณนิษฐานวัดไชยศรี เป็นสัณนิษฐานแบบสัณนิษฐานที่มีปีกนก เจียนลายไว้ด้านนอกและด้านใน
25. ภาพสัณนิษฐานวัด ไชยศรี ที่มีหลังคาใหม่ กล้อง ZOOM IN จนถึง ฮูโก้ (ลายจิตรกรรมฝาผนัง) ที่วาดไว้
26. ฮูโก้ (ลายจิตรกรรมฝาผนัง) ในมุมเดิมที่ คอยเลื่อน จางลงๆ เร็วๆ จาง ซ้อน [FADE - IN] มาจนถึงรูปในปัจจุบัน เป็นรูปวิจิตรสวยงาม
27. ภาพการเข้ามาสำรวจสัณนิษฐานของ อาจารย์และนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยขอนแก่น
28. อดีตครูใหญ่มองคู่มือแล้วหันมาเล่าให้ฟังต่อว่า น้ำฝนมันสาดเซาะลายออกจน เลื่อนไป ก็มีอาจารย์จากมหาวิทยาลัยเข้ามาดูมา ถ่ายรูป และเขาก็แนะนำให้ทำซากรูปปีกนกขึ้นออกมา โดยทางจังหวัดจะเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายให้ เขาว่าเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วย ชาวบ้านก็ชอบใจกันดี
29. ภาพสัณนิษฐานวัดไชยศรีในปัจจุบัน ภาพเจาะรายละเอียดในส่วนต่างๆ จากยอดช่อฟ้าลงมาจนถึงตัวหน้าบันได้
30. ภาพรายละเอียดของส่วนที่ ถูกทำลายไปในระหว่างการก่อสร้างหลังคา
31. อ.วิโรจน์ วิเคราะห์ ถึงเหตุการณ์ครั้งนั้น กรณีวัดไชยศรีนี้ มันหมายความว่า การทำลายภูมิปัญญาท้องถิ่น จะด้วยสาเหตุใดก็ตาม แต่มันก็บอกถึงความไม่ภูมิใจในรูปแบบดั้งเดิมของบรรพบุรุษนั่นเอง

3. นานาทัศนะต่อปัญหา

32. เมื่ออ.วิโรจน์ บอกว่า คนก็เห็นว่าดี ความดีแต่เรื่องที่ผ่านมาแล้วเป็นเรื่องที่ช่วย

ไม่ได้

- 33. อดีตครูใหญ่บอกว่า ตนไม่สามารถจะบอกได้เพราะชาวบ้านต้องการแบบนี่เอง
- 34. ชาวบ้านบางคนบอกว่า ก็สวยดี สู้แบบอื่นๆได้
- 35. อ.วิโรจน์บอกว่า เป็นสิ่งที่ไม่เคยมีการบอกการสอน ให้คนในชุมชนรู้ว่าสิ่งที่ถูกที่ควรเป็นอย่างไร
- 36. นักเรียนมัธยมในหมู่บ้าน บอกว่าตน ไม่รู้เรื่องอะไรเกี่ยวกับสึมนี้อะไรหรือความเป็นมาของหมู่บ้าน

4. อนาคตของสึมวัดไชยศรี

- 37. ภาพกว้างของ วัดไชยศรีก็ต้องแพนเห็นสภาพต่างๆไปในวัด เจ้าอาวาสวัดไชยศรีบอก
ว่า วัดคงจะสร้างถาวรวัตถุ สร้างกุฏิเพิ่ม ส่วนสึมก็จะคงสภาพไว้ดั้งเดิม แต่ใน
อนาคตถ้าวัดขยายตัวขึ้น อาจจะมีการสร้างสึมใหม่ จะเป็นรูปแบบใดก็ไม่ทราบได้
- 38. ภาพสึมวัดไชยศรีตั้งเด่นอยู่อย่างสงบ ในตอนค่ำค่าก่อนจะมีดลงไป

3. สรุปสถานการณ์ของสึมในปัจจุบัน

1. สรุป

- 39. สภาพหมู่บ้านสาวะถีในตอนเช้า รถรับส่งคนงาน รถประจำทาง มอเตอร์ไซด์
วิ่งเข้าวิ่งออกในหมู่บ้านคึกคักแล้วคันแล้ว คนหนุ่มสาวเตรียมตัวไปทำงาน
- 40. สึมเก่าๆหลังหนึ่งตั้งอยู่ข้างอุโบสถหลังใหญ่ แบบกรุงเทพ มีคนหนุ่มสาวบางกลุ่มเดินผ่านสึมไป ทั้ง
หมดแต่งชุดทำงานในโรงงาน แล้วเดินออกไปทางประตูวัดไป
- 41. ภาพสึมเก่าที่ถูกล่าปลอบทิ้งไว้ให้ผุพัง ค่อยๆ จาง ซ้อนขึ้นมาทีละหลัง ทุกหลังอยู่ในสภาพผุพังและปลอบ
ให้ร้าง เหมือนกันหมด และค่อยๆจางออกไป

จบ

บทภาพยนตร์สารคดี ติมออีสาน

1.

SQ 1. แนะนำ

1. รูปภาพจิตรกรรมฝาผนังแบบอีสาน เป็นรูปหมู่บ้านชุมชน
2. จิตรกรรมฝาผนังรูปการทำนา
3. จิตรกรรมฝาผนังรูปการละเล่น หมอลำ
4. จิตรกรรมฝาผนังรูปงานบุญ ขบวนแห่ผ้าพระเวสในงานบุญพระเวส
5. จาก 4. Dissolve เป็นภาพขบวนแห่อันประกอบด้วย ผ้าพระเวส ชง และตุง โดยชาวบ้านต่างช่วยกันถือชายผ้าคนละด้านกำลังเคลื่อนตัวมาที่วัด
6. ขบวนแห่ผ้าพระเวสเดินมาวนที่ลิม
7. ภาพใกล้รายละเอียดที่เขียนบนผ้ากลิ้ง ปาน ไล่ไป
8. ขบวนแห่นำเอาผ้าและชงต่างๆมาปักประดับไว้หน้าลิม
9. ชายชราผู้หนึ่งกำลังปักชงอยู่หน้าลิม
10. ชายชราปักชงเสร็จแล้วเอาไม้กวาดเดินมาที่ลิมเขาร้องทักทายพระสงฆ์รูปหนึ่งซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดที่หน้าบ้าน ไคลิม
11. ชายชราและเจ้าอาวาสเดินไปรอบๆลิมในขณะที่ชาวบ้านต่างพากันปิดกวาด ทำความสะอาดลิม เจ้าอาวาสพูดถึงการปรับปรุงและบูรณะลิมว่าทำไมไม่ได้เหมือนก่อนเพราะติดทางกรรมศิลป์กร.
12. ชายชรามองไปที่รอยต่อหลังคาลิม Vo. เสียงเจ้าอาวาสจาก
13. แทนสายตาชายชรามองไปที่รอยต่อหลังคาลิม
14. ชายชราเดินออกมาจากลิมตามเจ้าอาวาสไป

Vo. เสียงชายชราพูดถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในอดีต

SUPER พ่อใหญ่คำก้อน ชาญวิรัตน์

15. ภาพกว้างของสิมวัดไชยศรี

SQ.2. ผ้าป่าวัดไชยศรี

16. ขบวนเข้าในหมู่บ้าน กลางหมู่บ้านมีควันไฟจากการประกอบอาหารลอยฟุ้งไปทั่ว

SUPER หมู่บ้านสาวะถี ต.บ้านทุ่ม อ.เมือง จ.ขอนแก่น

17. ข้างถนนในหมู่บ้าน มีเด็กและคนแก่ยืนอยู่หน้าบ้านของตนบ้างก็นุ่งขาวห่มขาวมีเสียงโห่ร้องเสียงดนตรีแววมมา

18. ขบวนผ้าป่าค่อขลุ่ยเข้ามากลางหมู่บ้าน มีคนเฒ่าคนแก่ถือฉัตรกระดาษ ดันอ้อและธงผ้าป่า นำขบวนแห่ผ้าป่าเข้ามามีวงดนตรีปิดท้าย

SUPER ผ้าป่าปี 2528

19. ชาวบ้านตามสองข้างทางนั่งลงยกมือไหว้แล้วร่วมขบวนไป

20. พ่อใหญ่ก้อนนั่งยกมือไหว้ท่อมหัว แล้วออกเดินตามไป

VO. พ่อใหญ่ก้อนเล่าถึงเหตุการณ์วันทอดผ้าป่า วัตถุประสงค์ของการ ทอดผ้าป่าและประวัติของวัด

21. ขบวนแห่เคลื่อนเข้ามาที่วัดผ่านประตูเข้ามา

22. ขบวนแห่นรอบสิม

23. ชาวบ้านนำปัจจัยและกองผ้าป่าขึ้นศาลาการเปรียญไป

24. กระธงผ้าป่าตั้งอยู่หน้าสิม

25. -24. VO. เสียงพ่อใหญ่ก้อน

SQ.3. การซ่อมแซมและปรับปรุงสิม

26. การประกาศเรียกริเงินบนศาลาการเปรียญ

27. พ่อใหญ่ก้อนเอาเงินใส่ในขันที่กำนัขึ้นให้

28. การนับเงินในกองผ้าป่า

29. การประกาศจำนวนเงินบนศาลาการเปรียญ แล้วเอาเงินถวายพระไป

VO.เสียงพ่อใหญ่เล่าถึงจำนวนเงินและการนำเงินไปใช้

ปีนั้นได้เงินมาประมาณ สามหมื่น คณะกรรมการวัดมีมติให้นำเงินมา
ปรับปรุงสิมในวัด ทุกคนก็เห็นชอบกันดี

30. การประชุมของกรรมการหมู่บ้าน พระสงฆ์ ที่ศาลากลางบ้าน

VO. พ่อใหญ่ก่อน

31. ภาพเก่าของสิมวัด ไชยศรีที่หลังคากำลังจะพัง เป็นภาพขาวดำ

32. ภาพการก่อสร้างหลังคาสิมวัด ไชยศรี ชาวบ้านและพระสงฆ์ต่างร่วมแรงกันเต็มที่(ภาพหนึ่ง)

33. ภาพสิมวัด ไชยศรีหลังจากสร้างหลังคาใหม่(ภาพหนึ่ง)

VO. พ่อใหญ่บอกถึงความรู้สึกยินดีที่สร้างเสร็จ

ตอนเสร็จใหม่ก็ชอบใจกันดีไม่ นึกว่ามันจะมีปัญหาตามมาอีกหลาย

2. ปัญหา

SO. 1. ปัญหาที่เกิดขึ้น

34. จาก 33. กล้อง ZOOM IN เข้ามาแล้ว DISSOLVE เป็นรูปจิตรกรรมฝาผนังที่กำลังโดนฝนสาด

VO. เสียงนักวิชาการ

ในตอนนั้นเราไม่เข้าใจว่าชาวบ้านได้ทำอะไรลงไป ผลเสียที่เกิดขึ้น

ที่ตามมาอีกเท่าไร แต่ความเสียหายที่มีต่อตัวสิมก็มากแล้ว ยังจะรูปที่อยู่นอกสิมอีก

35. รูปจิตรกรรมฝาผนังที่ซีดจาง ลงที่ละภาพๆ

36. รูปจิตรกรรมที่เลือนจนเกือบจะหายไป

VO. เสียงนักวิชาการ

สิมวัด ไชยศรีเป็นลักษณะสิมแบบปีกนกต้องมีหลังคาคลุมรอบเพราะเขียนลายไว้ด้าน

นอก

37. รูปจิตรกรรมที่ถูกทำลายในการต่อหลังคา

VO. เสียงนักวิชาการ

38. ภาพกว้างสิมวัด ไชยศรี(ภาพหนึ่ง)

39. นักวิชาการจากกรมศิลป์เข้ามาสำรวจและดูความเสียหาย

40. เจ้าหน้าที่กรมศิลป์ให้สัมภาษณ์ กรณีวัดไชยศรี ในเรื่องการแก้ไขปัญหา

SUPER . นายวิจิต สุขมาก นักวิชาการ 5

กองอนุรักษ์ กรมศิลปากร

41. เจ้าหน้าที่กรมศิลปากรและมหาวิทยาลัยขอนแก่น เข้ามาสร้างชายคาคลุมเพื่อป้องกันรูปเขียน(ภาพ จาก กรมศิลปากร)

VO. เสียงนายวิจิต สุขมาก

42. ภาพการก่อสร้างชายคาเพิ่ม

43. สิมวัดไชยศรีที่หลังคาสร้างเสร็จมีชาวบ้านมาเดินดูรอบๆ dissolve เป็นสิม ในเวลาปัจจุบันที่มีงานบุญอยู่

SO. 2. ประโยชน์ของสิมต่อชาวบ้าน

44. เสียงพระสวดดังออกมาจากในสิม กล้องเคลื่อนผ่านประตูเข้าไป พระกำลังทำการสวดอยู่ภายใน

45. พระสงฆ์กำลังสวดอยู่ภายในสิม กล้อง Pan ไล่รายละเอียดภายในสิม ไปทั่ว

46. ภาพพระประธานของสิม

47. สัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัดไชยศรี เกี่ยวกับการบูรณะของกรมศิลปากร และหลังคาอันใหม่ การดูแลรักษาสิมหลังนี้ของทางวัด

48. ด้านนอกสิมมี ชงราว ตุ้ง ผ้าพระเวสประดับตกแต่งอย่างสวยงาม ชาวบ้านนั่งล้อมรอบสิมเพื่อฟังเสียงสวด

49. สัมภาษณ์กำนันของตำบล เกี่ยวกับการหลังคาอันใหม่ และการที่สิมวัดไชยศรีได้รับการดูแลจากทางการ รวมถึงศรัทธาที่มีต่อสิม

50. ภาพใกล้ชาวบ้านที่ต่างมานั่งฟังสวด ห่อใหญ่ก้อนกับลูกเมียนั่งอยู่ในหมู่ชาวบ้าน

51. สัมภาษณ์ห่อใหญ่ก้อน เรื่องความเป็นมาของ ประวัติของสิมหลังนี้ และความรู้สึกที่มีต่อการบูรณะความภูมิใจของตนต่อสิม

52. ภาพกว้างสิมวัดไชยศรี

SO.3ประโยชน์ในทางวิชาการ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

53. ภาพลัทธิวัดไชยศรีในปัจจุบัน ภาพเจาะรายละเอียดในส่วนต่างๆ จากข้อข้อฟ้าลง มาจนถึงตัวนาคน้ำบันได
54. สัมภาษณ์ อ.วิโรฒ ศรีสุโรนักวิชาการเรื่องลัทธิ ในเรื่องของความจำเป็นที่จะต้องอนุรักษ์ลัทธิไว้ และคุณค่าของลัทธิ สถานการณ์ปัจจุบันของลัทธิ ประโยชน์ของลัทธิ
55. ภาพคันทวยลัทธิ
56. ภาพลวดลายที่สลักไว้อย่างสวยงาม
57. ราวบันไดที่มีลักษณะเป็นสัตว์ในวรรณคดีแบบอีสานแท้ๆ
58. หลังคาเป็นกัณฑ์มีชื่อปราสาทที่สวยงาม
59. ภาพลัทธิที่มีสภาพสมบูรณ์
60. การเข้ามาดูและสำรวจ รั้ววัด ลัทธิของนักศึกษา(ภาพหนึ่ง)
61. อาคารที่มีรูปลักษณะคล้ายลัทธิ ซึ่งเป็นการนำเอารูปแบบลัทธิมาพัฒนาต่อ
62. ที่ลัทธิวัดไชยศรี ชาวบ้านเริ่มทยอยกลับออกมาจากลัทธิ หลังจากเสร็จพิธี พ่อใหญ่ก้อนเดินนำครอบครัวออกมา เข้าอ่าวาสดวัดไชยศรีเดินออกมาจากลัทธิเป็นองค์สุดท้าย ท่านปิดประตูใส่กุญแจแล้วเดินออกมา
63. ลัทธิวัดไชยศรีตั้งอยู่จนมืดไป
- 3.สรุป**
- สรุป**
64. ที่หมู่บ้านสาวะถืดอนช้า ถนนกลางหมู่บ้านมีแต่ความวุ่นวาย รถรับส่งคนงาน รถประจำทาง มอเตอร์ไซค์ วิ่งเข้าออกหมู่บ้านคั่นแล้วคั่นเล่า ทุกคั่นมีคนแน่นเต็มรถ
65. คนหนุ่มคนสาว ขึ้นรถกันเต็มที่จอดรถรับส่ง
66. ลัทธิเก่าๆกำลังจะพัง ตั้งอยู่ข้างโบสถ์หลังใหญ่แบบภาคกลาง
67. คนหนุ่มสาวกลุ่มหนึ่งเดินผ่านไปโดยไม่ยกมือไหว้ทั้งหมดแต่งชุดทำงานในโรงงาน แล้วเดินออกประตูวัดไป
68. พ่อใหญ่ก้อนและเมียเดินถือปืนโตถวายอาหาร สวนเข้าไป

69. ภาพสลิมน้ำที่ถูกลบออกให้ดูพราง ค่อยๆ Dissolve มาทีละหลังทุกหลังอยู่ในสภาพดูพรางและรปร่างเหมือนกันหมด และค่อยๆ Fade out ไป

จบ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 5

ขั้นตอนการทำงาน

ขั้นตอนการเตรียมการถ่ายทำ (Pre Production)

การเตรียมการถ่ายทำในภาพยนตร์สารคดีนั้น จะเป็นการเตรียมสถานที่ การนัดหมายบุคคลตาม ข้อมูลที่มีอยู่ การจัดฉาก และการค้นหาภาพเก่าเพื่อประกอบเรื่อง

การเตรียมสถานที่

สถานที่ถ่ายทำ อยู่ที่วัด ไชยศรี และหมู่บ้าน ไชยศรีเกือบทั้งสิ้น โดยกำหนดไว้ดังนี้

1. วัดไชยศรี และสิมวัดไชยศรี แบ่งเป็น

ถนนหน้าสิม

ภายในกำแพงแก้ว

ลานวัดข้างสิม

ประตูทางเข้าวัด

2. หมู่บ้านสาวะถี

- บรรยากาศทั่วไป กลางหมู่บ้าน

ซึ่งจะใช้ ใบบัตรสถานที่ถ่ายทำ ช่วยในการบันทึกสภาพต่างๆ ของสถานที่ที่จะถ่ายทำ

การจัดแสง

เนื่องจากส่วนใหญ่จะเป็นการถ่ายแสงธรรมชาติ จะมีการให้แสงเพียงแต่ใช้แผ่น สะท้อนแสง ช่วยเท่านั้น ช่วงเวลาที่จะถ่ายทำได้สภาพแสงที่สวยงามจะเป็นเวลาตั้งแต่ 15.00 น. ลงไป

การนัดสัมภาษณ์

ส่วนใหญ่การสัมภาษณ์จะเป็นการไปในที่ผู้ให้สัมภาษณ์อยู่ หรือที่ทำงาน ตามข้อมูล

การจัดฉาก

เนื่องจากต้องจัดฉากงานบุญพระเวสขันธ์ซึ่งเป็นงานบุญขนาดใหญ่ของชาวอีสาน ต้องใช้ผู้ร่วมงาน มาก จึงต้องนัดหมายไว้ล่วงหน้าและบอกกับผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มเช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ กำหนด นัดหมายให้ชัดเจน

การค้นหาภาพเก่า

ภาพเก่าแบ่งเป็น สองส่วน คือส่วนที่เป็นภาพเกี่ยวกับตัวสิมวัดไชยศรีโดยตรง กับส่วนที่เป็นภาพเก่าที่เป็นวิถีชีวิตของคนอีสานในอดีต ซึ่งส่วนแรกต้องขอกับ อ.ไพโรจน์ สโมสรโดยตรงและรวบรวมกับชาวบ้านอีกส่วน ส่วนที่สองสามารถค้นได้ที่หอภาพยนตร์และหอจดหมายเหตุแห่งชาติเอง

ขั้นตอนการถ่ายทำ

การถ่ายทำ

การถ่ายทำ แบ่งเป็นสองส่วน ในส่วนแรกเป็นการเก็บภาพลวดลายทั้งหมด ความเสียหายที่มีต่อสิมวิถีชีวิตชาวบ้าน และการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ในส่วนที่สองเป็นส่วนของการจัดฉากงานบุญขึ้นและถ่ายทำเพื่อนำไปเร่งความเร็วเป็นภาพ Fast motion

เนื่องจากบางช่วงไม่สามารถกำหนดล่วงหน้าได้จึงต้องอาศัยความชำนาญของช่างภาพเป็นหลัก บางครั้งผู้กำกับต้องเป็นผู้ถ่ายเอง

ภาพเบื้องหลังการถ่ายทำ

การจัดฉากการถ่ายทำ บุญเผวส

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การจัดฉากเพื่อการถ่ายทำ

การถ่ายทำลวดลาย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ขั้นตอนการตัดต่อ (Post production)

ลักษณะแนวทางการตัดต่อภาพและเสียง

การตัดต่อภาพจะเป็นไป ตามบทที่เขียนไว้โดยใช้ลักษณะของการเคลื่อนกล้อง รับกันในแต่ละ shot และนำเอาภาพไปเร่งความเร็วเพื่อให้เป็นภาพ Fast motion

และมีการนำภาพจากหลายระบบเข้ามาใช้ด้วยกัน ทำให้มีความแตกต่างกันของภาพที่เอามาร่วมกัน

การใส่เสียงจะเป็นลักษณะของการใช้ Voice over ประกอบภาพ โดยจะใส่เสียงเข้าไปก่อนในบางช่วง แล้วตัดภาพเข้าไปตามบทอีกที ส่วนเสียงคนตรีใส่เข้าไปที่หลังสุด โดยใช้ลายคนตรีพื้นบ้านเป็นเสียงของแคนและ โหวด ซึ่งจะวนไปวนมา ซึ่งจังหวะของคนตรี จะลงพอดีกับภาพ

ปัญหาในการตัดต่อ

1. เทปที่นำไปใช้เกิดสัญญาณลัมไม่สามารถนำไปใช้ตัดต่อ ได้ทำให้มีภาพที่จะใช้น้อย
2. เสียงที่บันทึกมาเบาเกินไป
3. ภาพเก่าต้อง Copy มาหลายครั้งทำให้เสียคุณภาพ
4. การทำภาพ Fast motion ต้อง โยนสัญญาณออกมาหลายครั้งทำให้เสียคุณภาพและ ไม่เห็นผลที่ชัดเจนเพราะความเร็วภาพที่จะเร่งไม่พอ

บทที่ 6
สรุป

ปัญหาในการทำงานและแนวการแก้ไข

การทำสารคดีเรื่องหนึ่งนั้นเป็นสิ่งที่ต้องทุ่มเทพลังกายพลังใจทั้งหมด เพราะเราจะต้องอยู่กับข้อมูลจำนวนมาก จะต้องใช้เวลา ความรู้เรื่องแหล่งข้อมูล การหาข้อมูล การสรุปและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อนำมาใช้ในการทำภาพยนตร์ นอกจากนี้ยังต้องใช้มนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้อื่น ซึ่งในการทำสารคดีเรื่องนี้ประสบปัญหาดังนี้

1. ปัญหาในขั้นตอนการเขียนบท

- 1.1 ข้อมูลภาคเอกสารมีน้อยและไม่มีหลากหลาย
- 1.2 การเข้าไปหาข้อมูลในหมู่บ้านเป็นไปได้ช้าเนื่องจากชาวบ้านยังไม่คุ้นเคยและไม่ไวใจ ต้องใช้เวลาพอสมควรในการสร้างความไวใจเพื่อนำไปสู่ข้อมูลที่ต้องการ
- 1.3 ไม่สามารถวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดออกมาเป็นประเด็นที่ชัดเจนในช่วงแรก

- 1. แนวทางแก้ไข
- 1. ควรจะหาข้อมูลไว้ล่วงหน้า และพยายามเข้าไปในพื้นที่บ่อยๆ และติดต่อไว้ล่วงหน้าเป็นเวลานาน
- 2. ศึกษาการวิเคราะห์และการสรุปข้อมูลออกมาเป็นประเด็นให้ชัดเจน

2. ปัญหาในขั้นตอนการเตรียมงาน และถ่ายทำ

- 2.1 การขอยกเลิกนัดหมายของผู้ที่จะให้สัมภาษณ์
- 2.2 เนื่องจากชาวบ้านที่ตกลงจะเป็นตัวเดินเรื่อง และเป็นผู้ที่เก็บข้อมูลเกี่ยวกับ สิม ป่วยเป็นเส้นโลหิตในสมองแตกก่อนการถ่ายทำประมาณ 3อาทิตย์ ไม่ สามารถให้ข้อมูล และแสดงให้ได้
- 2.3 จากข้อที่ 2.2 ต้องหาชาวบ้านคนใหม่ ซึ่งไม่คุ้นเคยกัน และไม่รู้เรื่องในอดีตของสิมเท่าคนเก่า และเป็นเวลาที่กระชั้นชิดเกินไป
- 2.4 ในการถ่ายทำครั้งแรกอุปกรณ์ซำรุดได้แก่ 1.ขาตั้งกล้องซำรุดอันเนื่องมาจากการขนส่ง ไม่สามารถ Trip ได้ การถ่ายทำ ในวันแรกจึงเป็นไปด้วยความยากลำบากถ่ายได้แค่ Shot หนึ่งๆและ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

Pan shot เท่านั้น 2. แบตเตอรี่เสื่อม เนื่องจากการถ่าย On location จึงใช้แต่แบตเตอรี่ เท่านั้น เพื่อความคล่องตัว แต่แบตเตอรี่ 7 ก้อนสามารถถ่ายได้เพียง 20-30 นาทีเท่านั้น แต่ต้องใช้เวลา Charge ถึงครึ่งก่อนวันทำให้เสียเวลาทำงานเป็นอย่างมาก และพลาดส่วนสำคัญไปหลายครั้ง

2.5 บันทึกเสียงในระหว่างถ่ายทำเบาเกินไป

2.6 เนื่องจากถ่ายทำในแสงธรรมชาติต้องรอแสงแต่วันที่จัดฉากงานบุญขึ้นมา เกิดฟ้าปิดอากาศครึ้ม และมีฝนตก ทำให้ทำงานไม่ได้เท่าที่วางไว้

2.7 ไม่สามารถควบคุมชาวบ้านที่มาเข้าฉากได้เพราะว่ามีชาวบ้านมากกว่า ที่คาดไว้และไม่มี โทร โฆ่ง เพราะมีขบวนแห่ซึ่งมีเสียงดัง ไม่สามารถบอกให้หยุดหรือเคลื่อนที่ได้สะดวก

2.8 ขาดการประสานงานกันกับช่างภาพทำให้ไม่ได้ภาพอย่างที่คิดไว้

แนวทางแก้ไข

1. ควรนัดหมายไว้ล่วงหน้าเป็นระยะเวลานาน และหมั่นตรวจสอบ เข้าไปในพื้นที่บ่อยๆ
2. ตรวจสอบอุปกรณ์ทุกครั้งก่อนนำออกใช้ และระมัดระวังเป็นอย่างสูงในการขนส่ง
3. ควรตรวจสอบและเตรียมการให้พร้อมในเรื่องของอุปกรณ์ที่จำเป็น เช่น โทร โฆ่ง และควรชี้แจงให้ผู้ร่วมงานเข้าใจในสิ่งที่กำลังจะทำต่อไปเพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันมากกว่าจะเป็นการรับคำสั่งเพียงอย่างเดียว

3. ปัญหาในการตัดต่อ

3.1 เทปที่นำไปใช้เกิดสัญญาณล้นไม่สามารถนำไปใช้ตัดต่อได้ทำให้มีภาพที่จะใช้น้อย

3.2 เสียงที่บันทึกมาเบาเกินไป

3.3 ภาพเก่าต้อง Copy มาหลายครั้งทำให้เสียคุณภาพ

3.4 การทำภาพ Fast motion ต้อง โยนสัญญาณออกมาหลายครั้งทำให้เสียคุณภาพและ ไม่เห็นผลที่ชัดเจนเพราะความเร็วภาพที่จะเร่งไม่พอ

แนวทางแก้ไข

1. ห้ามเก็บเทปไว้ในที่ร้อน และควรเช็คววนเทปทุกม้วนก่อนทำงานเพราะ เทป U-MATIC 1 ใน 10 ม้วนจะมีแบบนี้

1. ห้ามเก็บเทปไว้ในที่ร้อน และควรเช็คม้วนเทปทุกม้วนก่อนทำงานเพราะ เทป U-MATIC 1 ใน 10 ม้วนจะมีแบบนี้
2. ควรเช็คเสียงทุกครั้งที่มีการบันทึกเสียง
3. ตรวจสอบความสามารถของเครื่องตัดต่อในระบบ DIGITAL ว่าสามารถทำให้เร็วได้มากขนาดไหน

จากปัญหาที่กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นได้ว่าปัญหาทั้งหมดมีทั้งที่แก้ได้และไม่ได้ แต่การเตรียมตัวที่ดี จะทำให้แก้ปัญหาได้โดยง่าย

บทสรุปและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับโครงการ

1. สารคดีคือการนำเสนอข้อเท็จจริง แต่เป็นการนำเสนอข้อเท็จจริงอย่างน่าสนใจและสามารถดึงดูดอารมณ์ของผู้ชมได้ โดยไม่เสียดสีที่เป็นสาระ และข้อเท็จจริงไป ดังนั้นผู้ทำสารคดีจะต้องนำเสนอทั้งสองสิ่งออกมาให้ได้
2. การกำหนดประเด็นต้องทำให้ชัดเจนและมีเพียงประเด็นเดียวที่จะนำเสนอซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดเหนือสิ่งใด ซึ่งการจะนำไปสู่สิ่งนี้ได้คือข้อมูลทั้งหมด การที่มีข้อมูลที่มีคุณภาพนั้นจะทำให้สามารถสรุปและจับประเด็นได้ง่ายขึ้น
3. การเตรียมงานและประสานงานในพื้นที่เป็นสิ่งที่สำคัญมากทุกอย่างต้องพร้อม เพื่อที่จะสามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ง่ายขึ้น เป็นหน้าที่ของผู้กำกับสารคดีจะต้องรับผิดชอบทั้งหมด
4. เวลาเป็นสิ่งที่สำคัญมากเพราะ ทุกสิ่งเกี่ยวกับงานสารคดีเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ดังนั้นจึงควรรีบทำงานต่างๆให้เร็วเข้าไว้
5. บทสารคดีเป็นสิ่งที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้เป็นบทที่ไม่กำหนดตายตัว ผู้กำกับสารคดีต้องกล้าที่จะตัดสินใจแก้ไขเหตุการณ์เฉพาะหน้า โดยไม่ออกนอกประเด็นที่ตั้งไว้
6. การแสดงที่เกิดในสารคดีนั้นเป็นการเพียงแสดงสำหรับให้กล้องบันทึกภาพใหม่เท่านั้น เป็นสิ่งที่มีการกระทำอยู่จริง โดยให้เป็นไปตามวิถีชีวิตปกติของเขา ผู้กำกับสารคดีจะต้องศึกษาให้รู้ลึกลงไปว่า ชาวบ้านมีวิถีชีวิตอย่างไร กิจกรรมของพวกเขาเป็นอย่างไร แล้วจึงกำหนดลงไปว่าจะให้เขาเหล่านั้นทำอะไรซึ่งพวกเขาก็จะทำได้ ไม่ชัดเจนและเหมือนกับวิถีชีวิตปกติของเขา
7. การลำดับภาพจะเน้นที่ประเด็นหลักและยึดข้อเท็จจริงที่สุด

บรรณานุกรม

บรรจง โกศัลวัฒน์, ภาพยนตร์สารคดี, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2531

คณะกรรมการกลุ่มผลิตชุดวิชาการสร้างสรรค์และการผลิตภาพยนตร์เบื้องต้น. การสร้างสรรค์และการผลิตภาพยนตร์เบื้องต้น, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 2530

วิโรฒ ศรีสุโร. สิมอีสาน, กรุงเทพฯ : บริษัทเมฆาเพรสจำกัด 2536

ไพโรจน์ สโมสร. จิตรกรรมฝาผนังอีสาน, กรุงเทพฯ : บริษัทเมฆาเพรสจำกัด 2535

ส่วนอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนัง. รายงานการสำรวจจิตรกรรมฝาผนังวัดไชยศรี, กรุงเทพฯ สำนักงานโบราณคดี กรมศิลปากร

ภาคผนวก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทสรุป

อิทธิพลจากค่านิยม

เนื่องด้วยสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนในภาคอีสาน ได้ถูกอิทธิพลจากศิลปวัฒนธรรมทางภาคกลางแผ่ขยายขึ้นมาครอบงำ โดยใช้เวลาสืบทอดต่อเนื่องกันมานับศตวรรษ ทำให้ค่อยๆ เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งวิถีชีวิตและค่านิยมในสังคมอีสานติดตามมา โดยอาจลำดับมูลเหตุของการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ ดังกล่าวนั้น ได้จาก

ก. อิทธิพลทางการปกครองจากส่วนกลาง

ข. อิทธิพลจากพระสงฆ์ที่ได้ไปศึกษาพระปริยัติธรรมจากกรุงเทพฯ

ทั้งสองสาเหตุนี้ ได้มีผลกระทบต่อสังคมการปกครองทั้งทางอาณาจักรและศาสนจักร ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา และได้เกิดการจัดระบบที่เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลต่อมา ส่วนทางศาสนจักรนั้น พระสงฆ์ที่ได้ไปศึกษาพระปริยัติธรรมจากเมืองหลวงก็ได้กลับมาพัฒนาการศึกษาทางสงฆ์ มีการตั้งโรงเรียนบาลีขึ้นเป็นครั้งแรกในหลายๆ พื้นที่ของอีสาน ตลอดจนมีการก่อสร้างศาสนาคารขึ้นใหม่ โดยพยายามลอกเลียนแบบอย่างทางสถาปัตยกรรมของภาคกลาง มีการรื้อถอนศาสนาคารโบราณที่มีเอกลักษณ์พื้นถิ่นลงที่ละหลังสองหลัง จนกระทั่งร่อยหรอลงเป็นอันมาก “สิม” ก็เป็นศาสนาคารประเภทหนึ่งที่ถูกทำลายลงอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด ซึ่งพอจะประมวลสาเหตุแห่งความเสียหายทางศิลปสถาปัตยกรรมครั้งนี้ได้จาก

ความไม่เข้าใจในภูมิปัญญาเชิงช่างพื้นบ้านของอีสาน

การประเมินคุณค่าทางศิลปสถาปัตยกรรมของตนเองผิดไป

นิยมลัทธิเอาอย่างโดยปราศจากโยนิโสมนสิการให้ต้องแท้

ทั้ง 3 สาเหตุนี้ก่อให้เกิดค่านิยมใหม่ในวงการพระศาสนา คือ ต้องก่อสร้างศาสนาคารให้เหมือนอย่างภาคกลาง จึงจะดูแล้วมีศรีนิยมและทันสมัย แต่วิถีชีวิตอย่างอื่นก็ยังดำเนินไปตามครรลองแบบไท-อีสานธรรมดาๆ อาทิเช่น การพูด, กรกิน ซึ่งก็ยังกินข้าวเหนียวมีแจ่มมีปลาแดก-ปลาดิบอยู่เป็นปกติวิสัย ฟูาได้เปลี่ยนแปลงไปเหมือน อย่างสถาปัตยกรรมไม่ จึงก่อให้เกิดความขัดแย้งในทางรสนิยมอย่างหนักหนาอยู่ รูปแบบศาสนาคารที่เกิดจากค่านิยมใหม่นี้ มักได้รับอิทธิพลมาจากรูปแบบสำเร็จจากกรมศิลปากร ซึ่ง

เป็นแบบพิมพ์เขียวที่ออกแบบไว้ใช้ก่อสร้างสำหรับทางภาคกลาง เป็นแบบ ก, แบบ ข, แบบ ค (เช่นเดียวกับแบบสำเร็จรูปของศาลากลางจังหวัดและศาลจังหวัด) แต่เมื่อมีการขอแบบแปลนมาใช้ก่อสร้างทางภาคอีสาน กรมศิลปากรเองก็ไม่ได้มีการค้นคว้ารูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ของศาสนาการอีสานมาก่อน จึงได้ใช้แบบสำเร็จรูปดังกล่าวนั้นมอบให้ทางวัดไปก่อสร้างเอาเองโดยพลการ เรียกว่า “ลิมโหล” เพราะสามารถพิมพ์แบบเอาไว้อ่างหน้าตามแต่จะต้องการ บางวัดได้ร่วมกับช่างทำการดัดแปลงรูปแบบจนผิดสัดส่วนไปก็หลายแห่ง จนเป็นที่น่าเวทนาแก่ผู้ไปพบเห็นที่เข้าใจในศิลปะแขนงนี้อยู่เนืองๆ

เราจะทำอย่างไรในการดำเนินกระแสนิยมทางรูปแบบศาสนาการและตลอดถึงอาคารแขนงอื่นๆ ในอีสานที่ลอกเลียนจากภาคกลางอย่างไร้คุณค่าและเหตุผลเหล่านี้ น่าจะเป็นหนทางเดียวเท่านั้นที่จะพลิกฟื้นความเข้าใจในคุณค่าหรือภูมิปัญญาพื้นถิ่นของอีสานให้กลับคืนมา

“การศึกษาให้เข้าใจต้องเข้าถึงคุณค่าความดีงามในศิลปวัฒนธรรมของตนเอง โดยบรรจุลงในหลักสูตรการเรียนการสอนตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จนถึงชั้นอุดมศึกษา เน้นให้ซาบซึ้งถึงความงาม-ความถูกต้อง-ความเหมาะสม กับสภาพวิถีชีวิตของผู้คนเป็นเบื้องต้น หรือจะปลูกฝังให้รู้รักษา-หวงแหน และอนุรักษ์ในเบื้องต้นไปเป็นขั้นต่อไป เพื่อปลูกฝังลงในสายเลือดลูกหลานชาวอีสานเองโดยตรง”

นอกจากหนทางนี้แล้ว ก็ยังไม่เห็นว่าจะทำได้โดยวิธีใดอีกเลยที่จะทำให้อนุชนรุ่นต่อไปของอีสานได้สำนึกในคุณค่าของ “ลิมอีสาน” และศาสนาการประเภทอื่น

ทิศทางสู่ออนาคต

เป็นการเชื่ออย่างเหลือเกินว่า หากสถานการณ์ยังเป็นอยู่ดังปัจจุบันแล้ว ทิศทางของ “ลิมอีสาน” อันเกื้อหนุนกล่นอยู่ทั่วไปในภาคอีสานในอนาคตก็คือ ผลงานของการลอกเลียนรูปแบบจากศิลปะภาคกลางโดยดูสวอลงการแต่ภายนอก แต่ขาดจิตวิญญาณที่เป็นอีสาน โดยต้องแท้ สถาปัตยกรรมทุกชิ้นทุกแขนงก็จะถูกลอกเลียนมาจากภาคกลางด้วยค่านิยมของผู้คนในภาคอีสานซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐาน 3 ประการนี้คือ

1. ละอายภูมิปัญญาเดิม
2. มีปมด้อยในทางวัฒนธรรม (แขนงศิลปสถาปัตยกรรม)
3. ได้ใหม่ลิมเก่าเร็ว

หากเราจะแก้จุดอ่อนใน 3 ประการนี้ไม่ตก “ลิมอีสถาน” ของอีสถานในอนาคตก็จะเป็นเพียงกากเดนทางวัฒนธรรมจากภาคกลางเท่านั้น คนอีสถานในรุ่นต่อไปก็คงจะต้องเสพศิลปวัฒนธรรมที่แปลกปลอมเข้ามาโดยเขาไม่รู้ตัว และไม่เข้าใจในคุณค่า เขาจะหลงใหลได้ปลื้มไปกับวัฒนธรรมฉาบฉวยของผู้คนที่ฟุ้งเพื่อเจกเช่นคนหนุ่มสาวในปัจจุบันที่พยายามลอกเลียนแบบตามค่านิยมของคนเมืองหลวงไปอย่างไร้สติยั้งที่สถานภาพของตนจะแตกต่างกันมากมายก็ตาม ตัวสาเหตุอันสำคัญในอนาคตก็คือ สื่อมวลชนทุกแขนงและตลอดถึงการคมนาคมอันสะดวกรวดเร็วก็นับเป็นตัวการสำคัญที่จะนำความเปลี่ยนแปลงมาสู่ชนบทอีสถานอย่างสุดจะยับยั้งได้ นอกจากนี้ก็มีตัวแปรอีก 2 ตัว คือ

การปกครอง และ การศึกษา (ที่ไร้จิตสำนึกของภูมิปัญญาพื้นถิ่น)

สองสิ่งนี้ จะนำความหายนะมาสู่ศิลปวัฒนธรรมของภูมิภาคอีสถานและไม่เกิดการสร้างสรรค์ ไม่กระตุ้นให้ผู้คนเกิดจิตสำนึกในความรักความหวงแหนในศิลปะพื้นถิ่นแห่งตน เพราะทางราชการได้เข้ามาเป็นแกนนำในการพัฒนาไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานใดก็ตาม มักตั้งอยู่บนพื้นฐานเดียวกัน คือ

“จะทำอีสถานให้เหมือนกรุงเทพฯ”

ฉะนั้น “ลิมอีสถาน” ในภาคอีสถานในอนาคตก็คงต้องมีรูปแบบเป็นสถาปัตยกรรมภาคกลาง (ลิมโหล) อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ก็คงต้องรอไปอีกนับศตวรรษหากเมื่อใดที่การศึกษามีการทบทวนหลักสูตรเปลี่ยนแปลงปรับปรุงวิธีการเรียนการสอนมารองรับความสำคัญทางภูมิปัญญาพื้นบ้านดังกล่าวแล้ว (ไม่เฉพาะทางศิลป-สถาปัตยกรรม รวมไปถึงวรรณกรรม, จิตรกรรม, ประติมากรรม และพฤติกรรมต่างๆ ของชาวอีสถาน) เมื่อนั้นศาสนาคารของอีสถาน โดยเฉพาะ “ลิมอีสถาน” ก็จะกลับฟื้นคืนมาสู่เอกลักษณ์เดิม อันควรเป็นที่ภาคภูมิใจของอีสถานชนโดยแท้จริง แต่กว่าจะถึงวันนั้นอีสถานก็คงจะไม่เหลือของดีอะไรไว้ให้ลูกหลานได้ศึกษาและชื่นชมอีกแล้ว

สรุปรูปแบบ “ลิมอีสถาน” เพื่อหาเอกลักษณ์

เราอาจประเมินหาหลักเกณฑ์เพื่อเป็นปัจจัยต่อการออกแบบให้มองเห็นในทางรูปธรรมได้เด่นชัดขึ้น ดังนี้

- ก. การใช้พื้นที่ใช้สอยที่กะทัดรัดเหมาะสม
- ข. การใช้รูปทรง ที่เรียบง่ายแต่ได้สัดส่วน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ค. อิทธิพลทางสังคมและเผ่าพันธุ์

ง. อิทธิพลทางวัสดุในท้องถิ่น

จ. อิทธิพลทางเศรษฐกิจในแต่ละชุมชน

ลิมอีสาน นับเป็นอาคารในเขตพุทธาวาสที่สำคัญที่สุด หากวัดนั้นไม่มี “พระธาตุ” เป็นองค์ประธานของวัด ลิม ในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นเขตวิสุงคามสีมา ซึ่งได้ผูกพัทธสีมาถูกต้องตามพระวินัยบัญญัติ พระสงฆ์ใช้ประกอบสังฆกรรมได้ ชาวอีสานในสมัยก่อนนิยมบรรพชากุลบุตรในวัยเด็ก เพื่อจะได้มีเวลาศึกษาเล่าเรียนทั้งภาษาไทยและบาลี เมื่อถึงวัยอันควรก็จัดอุปสมบทเป็นพระสงฆ์ ส่งเสริมให้เรียนพระปริยัติธรรมสูงยิ่งขึ้นไป ตลอดถึงให้เดินทางเข้าไปศึกษาในเมืองหลวง

สถาปัตยกรรมที่เรียกว่า “ลิม” นี้ นับเป็นการรวมภูมิปัญญาเชิงช่างของสถาปนิกพื้นบ้านอีสานไว้ครบถ้วน จากการศึกษาวิเคราะห์รูปแบบแล้ว ปรากฏว่ามีหลากหลายรูปแบบ มีทั้งแบบพื้นบ้านบริสุทธิ์, แบบประยุกต์จากช่างรุ่นหลัง แบบอิทธิพลจากช่างญวน และตลอดถึงแบบอิทธิพลจากช่างทางกรุงเทพฯ เป็นที่สุด

ข้อมูลวัดไชยศรี

ชื่อวัด

วัดไชยศรี

ที่ตั้ง

บ้านสาวะถี ต.สาวะถี อ.เมือง จ.ขอนแก่น

สภาพแวดล้อม

หมู่บ้านในชนบท

การคมนาคม

ทางรถยนต์จากถนนใหญ่ 6 กม. (ลูกรัง)

ประวัติ

คัดลอกจากข้อมูลของกรมศาสนา ความว่า วัดไชยศรีเป็นวัดราษฎร์ ฝ่ายมหานิกาย มีการประกาศเป็นวัดเมื่อ วันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2406 รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2460

ประวัติจากการสอบถาม นายทองเถียน พรหมา อดีตผู้ใหญ่บ้านสาวะถี ความว่า อุโบสถ์สร้างเมื่อประมาณ 60 ปีมาแล้ว (2525) ในสมัยพระอธิการอ่อนสาเจ้าอาวาสรูปแรก เดิมมุ่งหลังคาด้วยแผ่นไม้เป็นเกล็ด มาเปลี่ยนเป็นหลังคากระเบื้องเมื่อประมาณ 5-6 ปีมาแล้ว การก่อสร้างอุโบสถ์ใช้กาวจากหนังสัตว์ ยางบง และน้ำอ้อยเป็นตัวประสาน ซึ่งเป็นฝีมือร่วมกันระหว่างรองเจ้าอาวาส สมัยนั้นกับชาวบ้านบ้านประตู่ อุโบสถ์ด้านหน้าเป็นฝีมือการแกะสลักของพระอธิการอ่อนสา เจ้าอาวาส ส่วนจิตรกรรมฝาผนังเขียนขึ้นหลังจาก สร้างอุโบสถ์เสร็จแล้ว ช่างเขียนชื่อ นายทอง ทิพย์ชา เป็นชาวบรบือ พระอธิการอ่อนสา เป็นผู้กำหนดให้เขียนเรื่อง สังข์ศิลป์ชัย ทั้งด้านในและด้านนอกใช้เวลาเขียน หนึ่งเดือน มีผู้ช่วยเขียน สองคน,

ลำดับเจ้าอาวาส มีดังนี้

1. พระอธิการอ่อนสา
2. พระอธิการเปลี่ยน
3. พระอธิการสงวน สุวรรณวงศ์
4. พระอธิการประดิษฐ มหาอำมาตย์
5. พระอธิการเปลี่ยน
6. พระอธิการเส็ง
7. พระอธิการชาติรี

8. พระอชิตการหนูเพียร

9. พระอชิตการหนูพิศ

การขึ้นทะเบียนโบราณสถาน ยังไม่ขึ้นทะเบียน

ศิลปโบราณวัตถุสถาน ได้แก่ อุโบสถ จิตรกรรมฝาผนังด้านในและด้านนอก และพระพุทธรูป
ปูนปั้น ปางมารวิชัยฝีมือช่างพื้นบ้านสูงประมาณ 2 เมตร ตั้งอยู่บนฐานปูนสูงประมาณ 60 ซม. เป็นพระ
ประธาน

หลักฐานทางโบราณคดี อักษรไทยน้อยเขียนอธิบายจิตรกรรม

รูปถ่ายวัดไชยศรี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปแกะสลัก และหลังคาปีกนกสังกะสี พ.ศ. 2508

หลังคาใหม่วัดไชยศรี พ.ศ. 2527

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้